

BERGEN KOMMUNE
BERGEN BYARKIV

Bergen Byarkiv

Adresse Kalfarveien 82
Postadresse Postboks 7700, 5020 Bergen
Tlf. 55 56 62 83
Email Post.Byarkivet@Bergen.kommune.no
Web www.bergen.kommune.no/byarkivet

Gotisk skrift

En kort veiledning i lesing av gamle kilder

Knut Geelmuyden

Inkludert

Regler for avskrifter utført ved Bergen Byarkiv. (vedtatt 2017)

Bergen 2015 (2017)

Bergen Byarkiv og forfatteren tillater kopiering og ikke-kommersiell bruk, forutsatt opplysning om opphav.

Utlevering av papirkopi mot kopieringskostnad (selvkost) regnes som ikke-kommersiell bruk.

Digital PDF-kopi kan hentes fra Bergen Byarkivs web-side.

*Det anbefales også å benytte kurs/lesetrening på internet, www.hist.uib.no/gotisk
og boken "Den glemte skriften. Gotisk håndskrift i Norge" av Knut Johannessen (Riksarkivaren skriftserie 28)*

DENNE VEILEDNINGEN

Denne veiledningen er ment brukt i forbindelse med kurs i lesing av gotisk håndskrift, eller til bruk ved selvstudium. Veiledningen er ment å gi en begrenset innføring i grunnleggende kunnskap om lesing av gotisk skrift. Målet er at du skal få nok kunnskap til gjennom trening å komme over den første tunge terskelen for å kunne lese gotisk skrift. Etter hvert som du begynner å få grep om skriften anbefales du å utvide med flere hjelpemidler, se i litteraturlisten. Vi anbefaler boken "Den glemte skriften. Gotisk håndskrift i Norge" av Knut Johannessen (Riksarkivaren skriftserie 28) og lesetrening på nettsiden www.hist.uib.no/gotisk. Disse hjelpemidlene har hver sine styrker og kan/bør brukes parallelt.

Noen bokstaver er særlig lette å forveksle med hverandre. I denne veiledningen vil du finne alfabetet oppdelt i "bokstavsett" hvor bokstavene særlig lett kan forveksles. Det er nyttig å huske hvilke bokstaver som vanligvis kan forveksles med hverandre.

GOTISK HÅNSKRIFT I NORGE

Skriften vi skal arbeide med kalles nygotisk og er fra tiden etter ca. 1550. På 1600-tallet var gotisk håndskrift blitt dominerende i Norge. Likevel finner vi at latinsk (moderne) håndskrift ble brukt dersom teksten var på latin. Vi finner også ord med latinsk skrift inne i en gotisk tekst, dersom ordet er av latinsk opphav. I enkelte tekster brukes også latinsk skrift til å utheve et ord eller et navn, selv om skribenten i utgangspunktet bruker gotisk skrift.

Barn lærte gotisk håndskrift i skolene opp til ca. 1860. Deretter overtok den moderne, latinske håndskriften. Men de som hadde lært å skrive med gotiske bokstaver fortsatte i stor grad å gjøre det. Det vil si at vi fikk en glidende overgang fra gotisk til latinsk håndskrift i tiden ca. 1860-1920. Den skriften som kanskje kan være vanskeligst å forstå er i mange tilfeller fra sluttperioden, ca. 1890-1920. I denne perioden finner vi stort sett latinsk håndskrift, men med enkelte gotiske bokstaver innblandet. Vi må derfor forholde oss til to ulike alfabeter samtidig, og det kan oppstå mange muligheter for misforståelser og forvirring.

LESE– OG SKRIVEKUNNSKAP I ELDRE TID

Det er påstått at kun eliten var skrivekyndig i eldre tid i Norge. Frem mot 1600 er dette trolig riktig. I løpet av 1600-tallet tyder økningen i utbredelsen av bøker på at i alle fall lesekunnskapene gradvis økte. Enkelte undersøkelser tyder på at dette ikke er hele bildet. Uten å overdrive utbredelsen av kunnskapene er det mulig at skrive- og lesekunnskap ble formidlet innen mange familier, slik at det ikke var uvanlig med en viss skrive- og lesekunnskap. Privat kunnskapsformidling ble svekket etter 1739, da staten tok et visst ansvar ved at almueskolen ble innført. Samtidig var skolens mål mer kristendomskunnskap og en viss leseferdighet, begrenset til det nødvendige for å lese katekismen. Skriveundervisning var ikke vanlig. Den var avhengig av den lokale læreren og at foreldrene var i stand til å betale ekstra for det. Det er derfor mulig at det generelle kunnskapsnivået ble svekket i den første tiden etter at almueskolen ble innført.

Likevel skal vi ikke undervurdere skrivekunnskapene hos folk. At signaturer ble skrevet "med påholden penn" (m.p.p.) eller "med ført penn" (m.f.p.) behøver ikke bety at personene ikke kunne skrive navnet sitt. Det fortelles at av hensyn til effektivitet og et pent resultat kunne pennen bli sendt rundt bordet, slik

at alle hadde holdt i den. Derved hadde skriveren fullmakt til å signere “med påholden penn” på vegne av de andre. I andre tilfeller kan “m.p.p.” reelt bety at personen ikke kunne skrive.

Etter skoleloven 1827 ble det obligatorisk med skriveundervisning for almuen på landet. Men med korte skoleår fikk dette begrenset betydning. Først i siste halvdel av 1800-tallet kan vi anta at et flertall fikk et visst kunnskapsnivå i skriving. Mer avanserte skrivekunnskaper var neppe almenne før omkring 1900.

LESING AV GAMLE KILDER

Gammel språkføring og trykt gotisk skrift

Gamle kilder har gammeldagse ord og uttrykk. Måten å uttrykke seg på er mer omstendelig enn i vår tids språkføring. Trening med tidligere tiders språk ved å lese gamle bøker og bruke gamle ordbøker vil ofte være en god hjelp. Da må du å lese den trykte gotiske skriften. Gotisk trykt skrift er enklere å lese, men krever også trening. Her får du det trykte alfabetet, som gir deg grunnlag for å øve på egen hånd.

Gotisk håndskrift = en terskel + mye øvelse

Når du skal bruke gamle kilder er det viktig å lære å lese håndskriften. Det er mest en treningsak. Men der er også en tung terskel man skal komme over i startfasen. I tillegg er det viktig å vite at kunnskap om lesing av gotisk håndskrift erfaringsmessig forsvinner raskt dersom den ikke vedlikeholdes.

Det viktigste er å bruke mye tid på trening i kildene og ikke gi opp. Det tok lang tid å lære å lese som barn. Nå skal vi lære å lese en annen skrift med en annen språkføring og uttrykksmåte. Det krever tid. Dersom du arbeider grundig vil du oppdage at med mye strev vil du komme over terskelen. Deretter vil arbeidet bli lettere, men vil fremdeles kreve mye trening. Etter mye arbeid kan du komme dit at du leser mye skrift relativt flytende. Om du arbeider med en vanskelig håndskrift er det viktig at selv om vi gir opp en dag, er det mulig å komme lenger dersom vi begynner igjen neste dag. Det viktige er å ikke gi opp. Det er stahet, tålmodighet og øye for de små detaljene i skriften som bidrar til å lære å lese gotisk håndskrift.

HVORDAN ARBEIDE FOR Å LÆRE Å LESE GOTISK SKRIFT

Å lese

Å lære å lese gotisk håndskrift krever både tålmodighet og nøyaktighet. Dersom en bokstav blir oppfattet feil kan det bli ekstra vanskelig å forstå hele ordet. Begynn med å lære skriftformene i det gotiske alfabetet. Det gjøres best ved å skrive det av noen ganger. Deretter bør du forsøke å arbeide deg gjennom tekstene. Begynn gjerne med enklere tekster, før du forsøker de vanskeligere. Når du arbeider med et dokument får du størst læreeffekt ved å skrive av (se neste side).

Når du skal lære å lese gotisk håndskrift bør du ikke forvente å lese hele dokumentet med en gang. Les og skriv deg gjennom dokumentet, uten å streve for lenge med ord og bokstaver som virker håpløse. Noter de ord/deler av ord eller bokstaver som du klarer å lese. Legg deretter arbeidet vekk. Forsøk igjen etter noen timer eller neste dag, når du har fått sove på problemene. Du vil oppdage at du neste gang klarer mer. Det er viktig å ta vare på det du har klart å lese, slik at du har et utgangspunkt til neste runde.

Å lese gotisk mer eller mindre flytende krever mye trening. Selv profesjonelle med 30 års erfaring finner dokumenter og håndskrifter som er vanskelig å lese. Noen bokstaver og ord kan være umulig å lese med sikkerhet. Tvil og tolking er ofte et element i lesingen. Fortvil ikke om du av og til synes at arbeidet er vanskelig: Ta en pause og forsøk på nytt en annen dag.

Rettskriving var lite stabil. Et ord kan derfor ha varierende skrivemåter. I tillegg er enkelte lyder skrevet på andre måter enn idag, f.eks. **ch** i stedet for **k** eller **g**. Det anbefales å lese teksten inni seg for lettere å oppfatte betydningen av ordene vi leser.

Gjør deg kjent med kildetyperne

En kildetype har ofte standard utforming. En ukjent kildetype skaper utfordringer med å finne ut hvordan den er utformet og hvilke begreper den bruker. Når du kjenner kildetypen og vet hvor i dokumentet du skal lete kan du gjenkjenne uttrykk eller raskere finne interessante opplysninger.

Navn i kildene

Navn hadde i eldre tid ikke like fast form som i vår tid. En person kan nevnes med ulike navn eller skrivemåter. F.eks. kan Lars og Laurits brukes om samme mann, eller Birte, Brithe, Beritte om samme kvinne. Når en person nevnes med et gårdsnavn er det oftest navnet på den gården de bor på i øyeblikket. Gårdsnavn kunne i byene gå over til slektsnavn på 1800-tallet, dette ble mer vanlig omkring 1900.

Avskrift som hjelpemiddel

Når du skal forsøke å lese en tekst anbefaler vi at du først skriver av de ord eller enkeltbokstaver som du lettest forstår, før du forsøker deg på det du synes er mer vanskelig.

Det er viktig å skrive teksten. Det gir større læreeffekt enn bare å forsøke å lese teksten. Ved å skrive oppdager du alle problemene som vi ubemerket hopper over når vi kun leser: Vi trenger disse utfordringene for å lære. Bruk gjerne samme linjedeling som i dokumentet, slik at det er lett å finne tilbake til riktig sted.

Ved avskrift bør du sette av åpne plasser til de ord eller bokstaver du ikke forstår med en gang. Marker gjerne antall bokstaver du ikke har lest med samme antall prikker. Ved neste gjennomgang vil du se hvor der gjenstår arbeid og ha støtte i de ord eller bokstaver du allerede har forstått.

Samme uttrykk, bokstav eller bokstavkombinasjon flere steder

Når du finner bokstaver eller ord som du ikke forstår vil det ofte være nyttig å lete i dokumentet etter et tilsvarende skriftbilde. Samme skriftbilde kan på grunn av tydeligere skrift eller sammenhengen være lett å forstå det ene stedet, selv om det er nær umulig det andre stedet. Ved å gjenfinne problemet (d.v.s. skriftbildet, tekst-elementet) et annet sted kan vi "hente" tolkingen til det stedet hvor vi strever.

Håndskrift var minst like varierende i gammel tid som nå. Vær forberedt på at slurv eller personlig vri på en bokstav kan gi mange variasjoner og misforståelser. Det er lettere å lese en håndskrift som du er blitt vant til enn å lese en ukjent håndskrift. Det er viktig å lete etter særtrekk i den håndskriften vi arbeider med. Dersom vi har oppdaget at skriveren skriver en bokstav eller bokstavkombinasjon på en spesiell måte, kan dette hjelpe oss til å kjenne igjen bokstaven eller bokstavkombinasjon i andre sammenhenger, hvor den ellers ville vært uforståelig.

Store bokstaver

Vær også oppmerksom på at det var vanlig med stor bokstav i alle substantiv. Men i praksis kan vi finne store bokstaver på uventede steder, f.eks. midt inne i et ord. I mange tilfeller kan vi være i tvil om bokstaven skal leses som stor eller liten: Stor og liten bokstav kan være identisk i form og variere kun i størrelse. I andre tilfeller har skriveren tilsynelatende brukt stor bokstav hvor vi forventer liten bokstav.

Det kan være vanskelig å velge om vi i avskriften skal bruke stor eller liten bokstav. Når du trener på å lese gotisk håndskrift må du vurdere om det er viktig for deg å kunne skille mellom store og små bokstaver. Det har sjelden betydning for forståelsen av tekstens innhold, men øker mengden av problemer du skal løse i læreprosessen. Konsentrer deg derfor særlig om de små bokstavene. Det kan være lurt å utsette problematiseringen av store bokstaver til du begynner å bli øvet i gotisk lesing. Du vil da oppdage at store bokstaver etter hvert faller på plass nesten av seg selv.

Konsentrer om hver bokstav og hvert ord

Du bør studere hver bokstav og hvert ord. Se om skriftbildet kan være forvansket av streker som hører til linjen over eller under. Dersom det er vanskelig å skille ut den enkelte bokstav kan to papirbiter hjelpe: Bruk papirbitene til å skjerme nabo-bokstavene, slik at hver bokstav blir lettere å se. Vær oppmerksom på at noen bokstaver har tilhørende prikker og streker som kan gjøre det lettere å identifisere bokstavene.

Personlig skrivestil. Vekslende bruk av bokstaver

Gotisk håndskrift er ikke alltid like presis: I mange tilfeller har skriveren sin personlige stil, han har sin egen måte å forme enkelte bokstaver, eller han kan utelate hele eller halve bokstaver slik at lesingen blir vanskeligere (f.eks. "undr" for "under"). Legg merke til at ulike bokstaver kan brukes for samme formål, f.eks. **v** og **w**, **u** og **v**, **i** og **j**.

Stilistiske virkemidler, overstrykinger

Skriveren kan bruke stilistiske virkemidler som gjør lesing vanskeligere. F.eks. kan han bruke flere bokstavformer for samme bokstav (f.eks. s). Når skriveren ønsker å overstryke noen ord kan det gjøres som i vår tid, ved at en strek trekkes gjennom ordene. Men det var mer vanlig at streken sto under ordene. I andre tilfeller er det en prikket linje under ordet. Understreking kan derfor bety at den delen av teksten regnes som "overstrøket" og vanligvis utelates i avskriften.

Gammel rettskriving, begreper og setningsbygning

Rettskrivingen i dokumentene kan noen ganger virke underlig. Jo lenger tilbake i tid du går, jo mer ulik blir rettskrivingen fra det vi er vant til. I tillegg vil du oppdage at i enkelte dokumenter kan skribenten ha en del skrivefeil. Problemene med gammeldags rettskriving og setningsbygning vil bli sterkt redusert dersom du blir kjent med språkføringen ved å lese trykte tekster fra den perioden du har mest behov for. I gamle dokumenter vil du ofte finne ukjente ord og begreper. Gamle ordbøker kan her være til god hjelp. Noen gamle ordbøker er kopiert og gjort tilgjengelig på internet, f. eks. Otto Kalkar: Ordbog til det ældre danske sprog på www.hist.uib.no/gotisk

Kontroll av ord og bokstaver. Forvekslinger

Vi kan med erfaring ofte assosiere hvilket ord som står i dokumentet. Men erfaring kan narre oss. Det er derfor viktig å kontrollere om vi har gjettet riktig. Kontroller om antall bokstaver stemmer med skriftbildet. Se også om noen bokstaver ikke passer til det ordet vi "ser" og derfor kan tyde på at vi har gjettet feil.

Mange bokstaver er nesten lik hverandre. Disse bokstavene har vi gruppert i "bokstavsett", ordnet etter risiko for forveksling. For å lære å lese gotisk skrift effektivt er det viktig å lære hvilke bokstaver som er særlig lett å forveksle med hverandre. Da vil du raskt se hvor du har lest feil når et ord ikke gir en logisk mening: Bruk av bokstavsettene vil i mange tilfeller gi deg riktig løsning.

Det er lett å lese feil. Kontroller derfor alltid om det du har lest gir en logisk mening. Dersom du ikke forstår innholdet kan det bety at noe er lest feil.

Lær bokstavenes hovedformer

Individuelle håndskrifter var like forskjellige før som nå. Det er en hovedgrunn til at gotisk håndskrift kan virke vanskelig å lese. I tillegg utvikler skriften seg over tid, slik at en håndskrift og bokstavformer fra f. eks. 1600-tallet blir ganske ulik håndskrift og bokstavformer fra 1800-tallet. Likevel er hovedformene i bokstavene stort sett de samme. Ved å lære hovedformene vil det derfor være mulig å kjenne igjen de fleste variasjonene: Du vil ikke bare se forskjellene, men også likhetene. Bli ikke forvirret av at det finnes flere varianter av en bokstav, men konsentrer deg om å finne hva som er hovedformen på de enkelte bokstavene. I noen få tilfeller kan det finnes to eller tre hovedformer til samme bokstav.

RÅD OG SPØRSMÅL VED LESING AV GOTISK HÅNDSKRIFT

1. Øv på å skriv bokstavene for å lære bokstavformene
2. Les i rolig tempo: Større fart gir spillerom for fantasien og skaper feil.
3. Skriv ned etter hvert som du leser bokstaver og ord.
4. Les bokstav for bokstav, ord for ord. Ved øvelse bør du skrive av teksten bokstavrett for å oppnå den gode treningen.
5. Les først lette ord eller bokstaver, utvid til de vanskelige.
6. Bruk små lapper til å skille ut bokstavformene ved å dekke over nabobokstavene.
7. Let etter like bokstavformer (skriftbilder) andre steder i teksten. Står ordet eller den vanskelige bokstavkombinasjonen et annet sted i teksten ? Kanskje er ordet skrevet tydeligere der, slik at det er lettere å lese.
8. Tell toppe for å begrense antall muligheter (**e, n, m, i, u**).
9. Hvilket ord kan gi mening i sammenhengen. Kan det være dette ordet som står der ?
10. Legg merke til om skriveren har en personlig vri på enkelte bokstaver / bokstavkombinasjoner.
11. Er du sikker på at streker og prikker i ordet ikke hører til ord i linjen over eller under ? Det er vanskelig å lese et ord når skriftbildet forstyrres av ekstra elementer som ikke hører til der.
12. Kontroller nøye om et uklart ord er riktig lest. Det er lett å assosiere feil !
Hvor mange bokstaver har ordet ? Det kan være lurt å telle bokstaver i kilden og i det ordet du har lest. Stemmer antallet bokstaver ? Hvis tallet ikke stemmer bør du kontrollere ordet.
13. Kan ordet være eller inneholde en forkortelse ? Hvilken forkortelse gir god mening der ?

14. Står ordet sist på linjen ? Kan ordet fortsette på neste linje ? Skriveren kan glemme å sette bindetegn. Husk også at bindetegnet gjerne kan stå på begynnelsen av neste linje.
15. Er første bokstav en stor bokstav ?
16. Hvor mange bokstaver går ned under tekstens linje ? Hvor mange bokstaver er høye ? Hvor mange bokstaver går både høyt over og lavt under linjen ? Hvor mange bokstaver er små og runde ? Hvor mange bokstaver er små og takkete ? Passer antallet av høye, lave, runde eller takkete bokstaver og bokstavenes plassering med et ord som gir mening i sammenhengen ?
17. Et ord som ikke gir mening kan likevel være riktig lest ! Bruk gamle ordbøker for å kontrollere ord som du ikke forstår. En viktig ordbok finner du på www.hist.uib.no/kalkar
18. Å undersøke et ord med formålet å få bekreftet at din tolking er riktig kan være en risikosport. I en vanskelig tekst kan vi lett tro at vi har funnet bekreftelse, til tross for at tolkingen er feil. Det er en bedre vane å lete etter elementer som kan antyde at tolkingen er feil (f.eks. antall bokstaver, antall topper/takker, prikker og andre tegn). Da vil vi lettere oppdage feiltolkingene, slik at vi kan arbeide for å finne riktig forståelse av ordet.
19. Bruk av forstørrelsesglass kan være nyttig. Når kilden er digitalisert og tilgjengelig på skjerm kan også varierende forstøringsgrad på skjermen være et godt hjelpemiddel. For synshemmede kan en leseTV el.l. være nyttig.
20. Bruk av fotokopier ved trening er nyttig, men kan også narre: Når fargene forsvinner kan vi lett forveksle skittflekker med streker og prikker. Det kan føre til misforståelser og leseproblemer.
21. Les gamle, trykte tekster for å bli vant med gammel ortografi og språkføring.
22. Bøker og kurs som skal hjelpe deg å lære gotisk håndskrift har ofte kopi av tekster kombinert med avskrifter. Avskriften er i disse tilfellene også et problem, fordi det er naturlig under arbeidet å kontrollere løsningen på et problem. Da forsvinner ofte mye av læreeffekten dersom vi ikke har fått jobbet nok med problemet. Det er også vanskelig å ikke se deler av den øvrige teksten under kontroll av løsningen. Derved vil du ha mindre utbytte av arbeidet ditt. Det anbefales at du venter med å kontrollere avskriften til du er helt ferdig med å arbeide med en tekst. Kurset på nettsiden www.hist.uib.no/gotisk er laget slik at du ikke får tilgang til hele avskriften, men kan kontrollere om de ord og bokstaver som du har tolket er riktig eller feil.

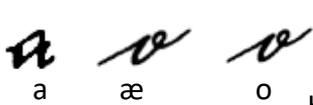
GOTISKE BOKSTAVER

GRUPPERT ETTER RISIKO FOR FORVEKSLING

Nedenfor er alfabetet oppdelt med de bokstaver som lettest forveksles presentert sammen, med korte opplysninger om bokstavene. Alfabetet endres litt fra århundre til århundre, men bokstavenes grunnformer er stort sett de samme. Hovedformene behandles her. Avvikende former finnes i alfabet sist i heftet.

Små, runde bokstaver I

Bokstavene **a æ o ø** er lett å forveksle med hverandre. Lær bokstavformene for å ha større sjanse til å se de små forskjellene. Vær oppmerksom på at i noen tilfeller er **o** skrevet med tødler ("), i andre tilfeller er

ø skrevet uten tødler. Forskjellen på **o** og **æ** er ofte bare at løkken i **ø** er litt mindre enn i **æ**. Dessuten står løkken i **æ** ofte litt mer ut mot høyre kant av bokstaven. Gir et ord ikke logisk mening, kan du forsøke å erstatte med en av de andre bokstavene i bokstavsettet.

Vær oppmerksom på at også en lav variant av **s** kan oppfattes som en liten, rund bokstav. Men det er ikke så ofte at den forveksles med de bokstavene som er nevnt her (se alfabetet).

Runde bokstaver kan skrives uten at sirkelen blir lukket. De kan da forveksles med takkete bokstaver.

Husk at en bokstav kan ha mange former. Vi finner gjerne en eller noen få hovedformer, men enkelte ganger finnes mer avvikende former: Gjør deg kjent med og bruk alfabetet !

Små, runde bokstaver II

d er vanligvis skrevet som en høy bokstav. Men i endel tilfeller er den samme grunnformen skrevet som en lav bokstav. Den er da lett å forveksle med **æ**. Problemet oppstår særlig når **æ** er forbundet med bokstaven foran. Forbindelsestreken mellom bokstavene kan da forveksles med første del av **d**.

Generelt om små, takkete bokstaver

Et ord med flere små, takkete bokstaver kan være vanskelig å lese. Det kan være umulig å se forskjell på bokstavene. Ett knep er da å telle antall topper. Det vil begrense mulighetene. For eksempel vil fire topper (takker) normalt gi følgende alternative tolkings-muligheter: **im mi cm mc ee nn en ne ue eu un nu**

Antall alternativer kan begrenses eller utvides dersom du finner en strek eller krusedull over takkene som kan vise at ordet inneholder en **u**, eller antyder at ordet inneholder en **n** eller **m** som skal leses som dobbel bokstav (se nedenfor i teksten om små, to-takkete bokstaver).

Vær oppmerksom på at prikk over **i**, strek over **u** eller doblingstreken over **n** eller **m** ikke behøver å være riktig plassert. I en rask håndskrift blir disse ofte feilplassert.

Ved å identifisere de mulige tolkningene vil det ofte være lettere å forstå ordet, fordi de fleste alternativene ikke vil gi logisk mening i ord eller setning. Vi kan nesten alltid være sikker på at når ordet ikke gir logisk mening har vi lest feil. Husk at i noen tilfeller kan gamle ordbøker vise oss ukjente ord.

Små, totakkete bokstaver

Disse bokstavene er lett å forveksle med hverandre. Lær bokstavformene for å ha større sjanse til å oppdage de små forskjellene.

Vær oppmerksom på at **u** normalt skrives med strek over (se om ulike typer streker). Det gjør den ofte lett å kjenne i teksten.

Men også **n** og **m** finnes med strek over. For **n** og **m** betyr streken at bokstaven skal leses som dobbel bokstav (**nn** eller **mm**). Streken kalles da en dobling-strek eller nasaleringstrek, fordi den brukes i tilknytning til nasale lyder. I noen tilfeller kan bokstaven være utelatt, slik at kun streken står igjen: - = **nn** eller **mm**, f.eks. ier (med strek over i-en) betyr immer (tysk).

I avskrifter til vitenskapelig bruk kan det være riktig at **n** eller **m** med nasaleringstrek over skrives som enkel bokstav med strek over. Men dette er ikke den beste løsningen for vanlige avskrifter. For den som senere skal lese avskriften er det bedre at vi i avskriften velger å skrive dobbel bokstav: **nn** eller **mm**. Det blir praktisert i dette kurset.

e skrives normalt med konkave (innbuede) streker, **n** skrives med konvekse (utbuede) streker. Men i en rask håndskrift vil disse detaljene ofte forsvinne, slik at bokstavene blir nær identiske. Likevel vil du ofte finne at en **e** skrives litt smalere og med spissere topper enn en **n**, som gjerne blir litt bredere og "runder".

Dersom et ord med to topper (takker) ikke gir logisk mening, kan du forsøke å erstatte med en av de andre bokstavene i dette bokstavsettet.

Vær oppmerksom på at **u** og **v** i eldre tid var samme bokstav. De brukes om hverandre, men uttales **u** eller **v**, avhengig av hvilken sammenheng de står i. I avskrift anbefaler vi å følge det valg som står i teksten som avskrives.

Små, en-takkete og tre-takkete bokstaver

i og **c** kan lett forveksles. Det gjelder også **m** og bokstavkombinasjonene **in**, **ni**, **ei**, **ie**.

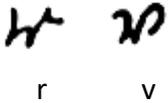
Vær oppmerksom på at **i** og **j** i eldre tid var samme bokstav. De brukes om hverandre, men uttales **i** eller **j**, avhengig av hvilken sammenheng de står i. I avskrift anbefaler vi å følge det valg som står i teksten som avskrives.

i skiller ofte fra **c** ved at vi finner en prikk over ordet med **i**. Prikken behøver ikke være riktig plassert. Dessuten vil **c** ofte skråne litt mer mot høyre. I noen tilfeller er **c** skrevet så liten at den er nesten bare en fortykning eller liten knekk på streken mellom to andre bokstaver.

m kan forveksles med en kombinasjon av **i** eller **c** og en to-takket bokstav (**n**, **e**, **u**: se tekst ovenfor om to-takkete bokstaver). Ofte vil en prikk over ordet avsløre en **i**, d.v.s. at vi ikke har en **m**.

Dersom vi finner en strek over tre takker, kan dette markere at ordet inneholder en **u**. Men også **n** og **m** finnes med strek over. For **n** og **m** betyr streken at bokstaven skal leses som dobbel bokstav (**nn** eller **mm**). Streken kalles da en dobling-strek eller nasaleringstrek, fordi den brukes i tilknytning til nasale lyder (f.eks. same /med strek over m/ = samme).

r og v

r v

Bokstavene **r** og **v** er til forveksling like. De er ofte lett å få øye på ved å legge merke til buen i underkant med de to nedvendte takkene. Men noen ganger er denne buen skrevet så kort at den blir lite synlig. Forskjellen mellom bokstavene finnes i avslutningen: Dersom bokstaven avsluttes med en nedgående strek har du en **v**. En **r** avsluttes med en strek som går bortover mot høyre.

Dersom du under lesing er i tvil, kan du prøve ordet med begge alternativene: Dersom det ene er meningsløst mens det andre gir logisk mening har du antakelig funnet rett bokstav.

Husk at **u** og **v** i eldre tid ble brukt om hverandre, men uttales **u** eller **v**, avhengig av hvilken sammenheng de står i. Du vil, særlig i eldre håndskrifter, finne at også **v** og **w** brukes om hverandre. Hovedforskjellen på disse bokstavene er at **w** blir bredere, enten p.g.a. en ekstra innledning foran skriftbildet til en vanlig **v**, eller ved at bokstaven formes som to **v**-er.

Bokstaver som går under linjen I

Noen bokstaver ser ut som vanlige lave bokstaver over linjen, men strekker seg også ned under linjen. Disse bokstavene kan deles i to grupper eller "bokstav-sett", hvor bokstavene innen hver gruppe er lett å forveksle med hverandre :

p x q

Bokstavene **p** **x** **q** er lett å forveksle med hverandre. Lær bokstavformene for å ha større sjanse til å oppdage de små forskjellene.

Legg merke til at alle disse tre bokstavene i noen varianter kan oppfattes som venstrevendte over linjen. **p** kan også være høyrevendt: En moderne **p** er alltid høyrevendt.

Noen detaljer viser forskjeller mellom bokstavene:

- **p** har vanligvis en vanlig løkke under linjen.
- **x** har ingen løkke under linjen, men buer opp mot høyre
- **q** går rett ned, avsluttes der, men får en tverrstreke. I andre varianter mangler tverrstreken. Det hender også at bokstaven ikke avsluttes nede, men trekkes opp igjen mot høyre. Vær oppmerksom på at over linjen kan **q** ha likhet med varianter av **a**.

Bokstaver som går under linjen II

Her er det andre "bokstav-settet" med lave bokstaver over linjen, men som også strekker seg ned under linjen:

j eller i g y z

Bokstavene **j** **g** **y** **z** er lett å forveksle med hverandre. Husk at **i** og **j** i eldre tid ble brukt om hverandre, men uttales **i** eller **j**, avhengig av hvilken sammenheng de står i. I avskrift anbefaler vi å følge det valg som står i den tekst som avskrives.

I noen håndskrifter blir toppen av **g** svært liten og nesten umerkelig: Bokstaven kan da forveksles med **j**. I andre tilfeller kan skriveren unnlate å "lukke" toppen av **g**. Det er da i noen tilfeller lett å få en assosiasjon til **y**. I endel tilfeller vil tødler (") over bokstaven avsløre en **y**. Også en slurvet skrevet **z** kan i enkelte tilfeller gi en assosiasjon til en **y** uten tødler.

Bokstaver som strekker seg oppover

Bokstavene **b l t d k** strekker seg over de lave bokstavene, men går ikke under linjen.

b, l og **t**: Bokstavene er i sin hovedform relativt like moderne **b, l** og **t**, med enkelte små variasjoner.

d: Bokstaven er entydig i sin grunnform. Men vær oppmerksom på at enkelte skrivere ikke fullfører løkken ved å trekke pennen rundt, ned og til høyre i skriftretningen. I stedet kan vi finne eksempler på at bokstaven avsluttes uten løkke ved at pennen føres til venstre, tilbake over ordet. Se også ovenfor under "Små runde bokstaver II" om at en **d** som ikke skrives med vanlig høyde kan forveksles med **æ**.

k: Enkelte former likner en moderne **k**. Noen kan gi en assosiasjon til stor **l**. Særlig formen kan være vanskelig å oppfatte, dersom den ikke er lært på forhånd. Den kan assosieres med mark-tegnet (se s. 14, tabell under Forkortelser, kolonne 1, linje 5, alternativ 2 mark/ort):

Bokstaver som går både høyt og lavt

Bokstavene **h s f** har som særpreg at de både strekker seg opp over de lave bokstavene og går ned under linjen.

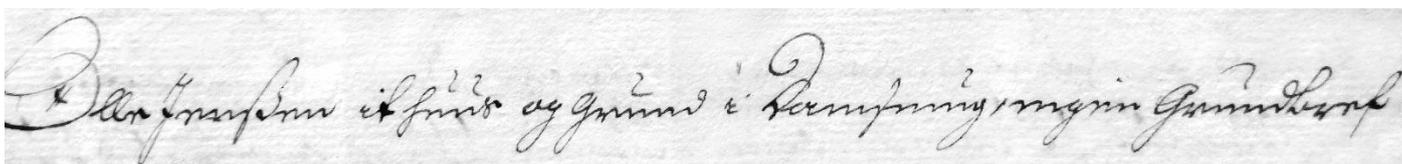
Vær her også oppmerksom på bokstavkombinasjonen **ls**: **h** og kombinasjonen **ls** kan være helt identiske.

Forskjellen mellom **h** og **s** er gjerne at **h** har en liten knekk på midten, i tillegg til at **s** ofte er skrevet litt slankere og rankere enn **h**. Men det er ikke alltid at denne forskjellen blir synlig: Skriveren kan forme **s** med noe større løkker og mer skrått enn vanlig, eller **h** uten den vanlige knekken på midten.

Vær oppmerksom på at **s** kan skrives med flere alternative hovedformer: En variant av **s** er en lav bokstav, som kan forveksles med andre små, runde bokstaver (se alfabetet). For å skape en stilistisk variasjon er det vanlig å bruke flere varianter av **s** i samme ord.

Det kan noen ganger være vanskelig å avgjøre om vi skal lese enkel eller dobbel **s**. Det gjelder særlig ved bruk av såkalt tysk **s**: Ofte kan ulike tekster vise at skriverne ikke har en felles oppfatning av dette. I noen tilfeller viser andre ord i en skivers tekst at han bruker såkalt tysk **s** som dobbel **s**. Hos andre skrivere viser sammenhengen at han bruker bokstaven som enkel **s**. Dette problemet må ofte løses konkret i det enkelte tilfellet.

For **f** er her valgt til illustrasjon en hovedform som kun har en enkel strek under linjen. Vær oppmerksom på at en annen hovedform har løkke både over og under linjen. Bokstaven blir da svært lik **s** og **h**. Men tverrstreken midt på bokstaven vil oftest avsløre en **f**.

BBA A-1687 Manufakturhusets grunnleiebøker F1 1686-1687 pagina 98:

Olle Jensen it Huus og Grund i Damsmug, ingen Grundbref

[Legg merke til plasseringen av prikken over i langt til høyre for bokstaven i, i ordet ingen.]

Bokstavkombinasjoner som går både høyt og lavt

Bokstavkombinasjonene **st**, **ff**, **fft** og **ftt** kan være vanskelige å skille fra hverandre.

ff   *ff ff ff*   **fft**   *fft fft fft*

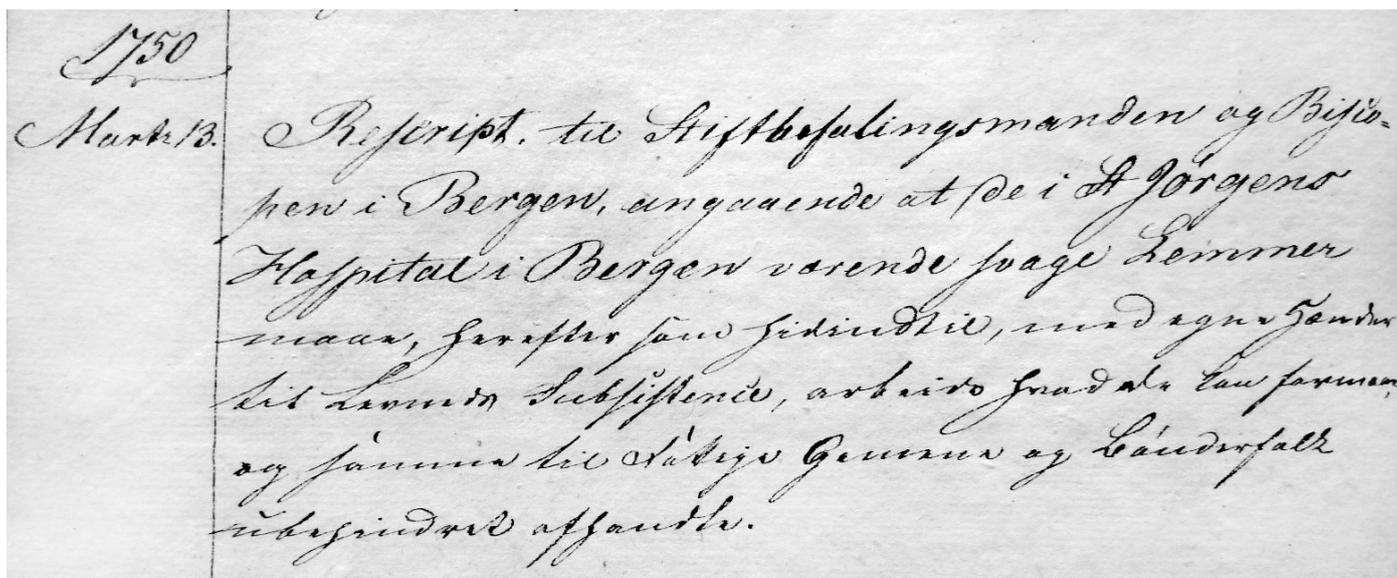
Kombinasjonen "st" kan noen ganger forveksles med "se", hvor en "s" går rett over/ned i "e" på en slik måte at "e" ikke blir fullstendig. Mer sjelden kan "t" i en slik kombinasjon forveksles med en liten, slurvete skrevet rund bokstav (f. eks. a, o).

I en "fft"-kombinasjon kan underlengden i den andre "f" bli kort eller helt forsvinne, slik at skriftbildene for "fft", "ftt", og "st" blir lett å forveksle. Det kan ofte være usikkert om vi skal lese **fft** eller **ftt**. Noen mener at det da alltid skal leses "fft". Men ved å finne andre steder i samme håndskrift hvor en skriver har brukt det samme skriftbildet, kan vi oppdage tilfeller som viser at dette er feil: Vi må løse spørsmålet konkret i hver håndskrift.

Alternativ a, i, j, g, q

a i j g q
a i j g q

Bokstavene **a i j g q** kan også skrives med en strek mot høyre, før pennen trekkes ned mot avslutning.

BBA A-0527 Ib3 Samling av Anordninger og resolusjoner om Bergen by 1662-1788 p. 56. 1750 Marts 13. Rescript til Stiftbefalingsmanden og Biscopen i Bergen, angaaende at de i St. Jørgens Hospital i Bergen værende svage Lemmer maae, herefter som hidindtil, med egne Hænder til Levneds Subsistence, arbeide hvad de kan formaa og samme til Fattige Gemene og Bønderfolk ubehindret affhandle.

FORKORTELSER

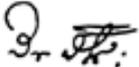
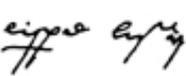
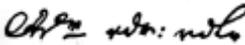
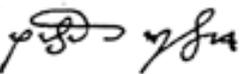
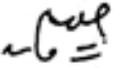
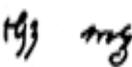
Det er diskutabelt om vi ved forkortelser bør gjengi ordet forkortet, eller løse opp forkortelsen slik at ordet skrives fullt ut. Løsningen kan avhenge av om vi skriver for en forsker som forutsettes å ha kunnskap til å forstå forkortelsen, eller for en amatør som ikke kan forutsettes å ha slik kunnskap.

Forkortelser kan i dokumentene være markert på ulike måter: Kolon, punktum, spesielle forkortelsestegn eller –sløyfer, eller ved at den eller de siste bokstavene er hevet en halv linje og eventuelt understreket.

Det er mulig i avskriften å markere forkortelsen med de tegn som er brukt i originalen. Men det er heller ikke uvanlig å omforme dette til kun punktum i en avskrift.

Et alternativ er at forkortelsen skrives fullt ut. For å unngå misforståelser om hva som står i dokumentet og hva som er tillagt av avskriveren bør vi markere de bokstaver som vi føyer til, gjerne ved å settes i hakeparentes.

Når forkortelsen i originalen er skrevet med et spesialtegn anbefales det å skrive ordet fullt ut, med den ortografi som originalen normalt bruker. Spesialtegn for pund og mark blir gjerne oppløst til en bokstavforkortelse (pd., mk.) eller skrevet fullt ut med markering av de ekstra bokstavene.

	daler		Lispund		Ibidem
	riksdaler		Pund		Gammel
	Specie-daler		Spann		Afgangen
	ort		Marklag		Salig
	mark (ort)		Kongelig Mayestets		Anno
	skilling				th(et), m(ed)

(Forkortelsene er fra Haarstad og Tretvik: Gotisk skrift (1981), s. 12.)

ULIKE STREKER, PRIKKER OG APOSTROFER

Streker, prikker, tødler og apostrofer kan begrense alternativene når vi leser, slik at det blir lettere å forstå ordene. Vær oppmerksom på at en skittflekk i originalen kan se ut som en prikk på en fotokopi.

Prikker m.m. kan være plassert skjevt i forhold til den bokstaven de hører til. Vær derfor oppmerksom på at du ofte må lete andre steder i ordet for å finne den bokstaven som prikken eller streken hører til.

Det anbefales å gå systematisk gjennom alfabetet med de ulike bokstavvariantene. Legg merke til hvilke bokstaver som har eller kan ha tilhørende prikker, apostrofer og lignende.

Vær oppmerksom på at i en håndskrift kan f. eks. en apostrof noen ganger se ut som en prikk, eller en prikk kan ved penneføringen bli trukket ut, slik at det ser ut som en apostrof. I noen tilfeller kan f. eks. tødlene over ø være utelatt, i andre tilfeller kan skriveren ha satt tødler over o, uten at disse burde vært der: Vi kan få mange uventete og villedende varianter.

ROMERTALL

Romertall er bygget opp av **i, v, x, l, c, d** og **m** (1, 5, 10, 50, 100, 500, 1000). Hovedregelen er at et mindre tall plassert foran et større skal trekkes fra det store. Et mindre tall plassert etter et større skal legges til det store.

Hovedregelen gjelder ikke fullt ut for tall under 100. Her brukes i hovedsak addisjon, ikke subtraksjon (iiij, aldri iv). Derimot kan **i** brukes foran **x** for tallene 9 og 19 (ix, xix). Tilsvarende betyr **xl** 40, d.v.s. at **x** kan plasseres foran **l**, i motsetning til **i** og **v** som aldri brukes til subtraksjon foran **l**.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		L	C	D	M
j	ij	ijj	iv	v	vj	vij	vijj	ix	x		l	c	d	m
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		50	100	500	1000

Eksempler:

- 1550 = MDL   mdl
- 1641 = MDCXLI   mdcxlj
- 1653 = MDCLIII   mdclijj
- 1797 = MDCCXCVII   mdccxcvij
- 1983 = MCMLXXXIII   mcmlxxxijj

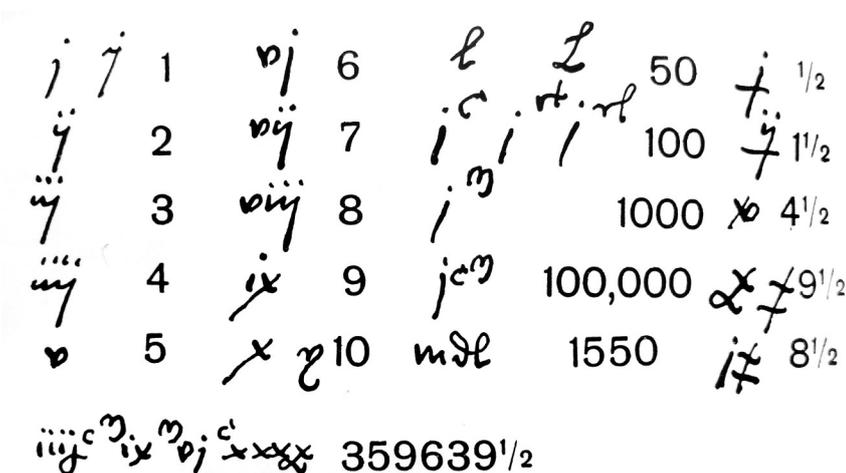
Når romertallene er skrevet med små, gotiske bokstaver vil telling av antall prikker over **i** eller **j** ofte gjøre det lettere å lese tallet.

I eldre tid var **i** og **j** i prinsippet samme bokstav. I gotisk skrift skrives ett-tallet når det står alene eller i slutten av en tallserie som **j**.

$\frac{1}{2}$ angis med en tverr-strek gjennom **j** under linjen, d.v.s. at du finner hele tallet og trekker fra $\frac{1}{2}$.

Prinsippet om at en tverrstrek betyr $-\frac{1}{2}$ brukes også ved **v** og **x**. På **v** settes tverrstreken på forstreken, på **x** plasseres tverrstreken på den lengste skråstreken.

Store tall kan skrives på en avvikende måte, med først antallet hundre eller tusen, deretter det store tallet hevet over linjen, altså brukes småtallene her til multiplisering, ikke addisjon eller subtraksjon. F.eks. ijCM (200 000) eller jM (1000, vanligvis skrevet med kun **M**). Også her brukes tverrstrek for en halv: ijC betyr 200, men dersom du finner det samme med en tverrstrek gjennom **j** betyr det 150.

Romertall etter Kroman: Skriftens historie i Danmark (1964) s. 42.

Faarendom af afstillede for tie
indløber Memorialer udfarvs det,
at de Gædelunde i Bergen skal
forværligens med de mange tid
Når anden antagur Mogleren,
som, fordis de blivt flunns i
Talent med forværligens, med og
fulde faalende forværligens Dagen,
nu for Gædelunde, at saa
nless ingen Rand forværligens
det nødvendigt, Gædelunde
den begynder, at lige som
de nu forværligens tid Nør
anden afgaar, Talent for,
Nør de maan omværligens
8de, Smilert i aarnt 1744 med
10de Juny skal mangang nor
modtagt. Gædelunde nu aar,
sagur Rand nor, at Mogleren,
nu i Bergen nu saa afværligens
forværligens, at det ligesom
Sjuns de Gædelunde fulde
Sind sig bymorgens den med,

Til hvad Nytte og Fordeel Manufacturer og Fabriquer er for et Land, er ikke min Agt at Handle om; Thi at beskrive dem som Kilder til Velstand, Folkerighed og Rigdom, var nu omstunder ikke andet end at opkaage hvad mange tilforne haver Avhandlet. Denne Anmærkning maa jeg dog alligevel føye hertil, at, skal Fabriquer med nogen virkelig Nytte og Fordeel anlægges, da maa Tiden, Stædet og Omstændighederne nøye iagttages; Hvor nøye og nær disse 3 Ting i saadan henseende ere forenede, skal jeg udi det efterfølgende, i, og under mine Historiske Efterretninger ved de Bergenske Manufacturer og Fabriquer, vise med virkelige Exempler.

Jeg har ei alleene med forundring hørt, at Fremmede haver holdet for, at der, udi denne Stad aldrig haver været begyndt med Manufacturer og Fabriquer, saa at indbyggerne neppe skulde vide hvad det var, end sige haft nogen

BBA A-0527 Eligerte menn, la1 Hildebrandt Meyers Bergensbeskrivelse 1764, bind 1, folio 459b:

Til hvad Nytte og Fordeel Manufacturer og Fabriquer er for et Land, er ikke min Agt at Handle om; Thi at beskrive dem som Kilder til Velstand, Folkerighed og Rigdom, var nu omstunder ikke andet end at opkaage hvad mange tilforne haver Avhandlet. Denne Anmærkning maa jeg dog alligevel føye hertil, at, skal Fabriquer med nogen virkelig Nytte og Fordeel anlægges, da maa Tiden, Stædet og Omstændighederne nøye iagttages; Hvor nøye og nær disse 3 Ting i saadan henseende ere forenede, skal jeg udi det efterfølgende, i, og under mine Historiske Efterretninger ved de Bergenske Manufacturer og Fabriquer, vise med virkelige Exempler.

Jeg har ei alleene med forundring hørt, at Fremmede haver holdet for, at der, udi denne Stad aldrig haver været begyndt med Manufacturer og Fabriquer, saa at indbyggerne neppe skulde vide hvad det var, end sige haft nogen ...

BBA A-0527 Eligerte menn, B5 Korrespondanseprotokoll (kopibok), utgående brev B5 1749-1762 folio 20a. [Folio] 20. Ao 1750 No.r 37. Til Magistraten som sender Copie af Ærklæringerne paa Kobbersmedenes og Leksmands Menorial [!]. See Memorial Lit. H fol. Welædle og Welbyrdige, Velædle, Ædle og Welviise Hr Magistrat ! Til følge den Constituerede Stifttbefalingsmand Hr. Cancellie Raad og Laugmand Baggers os tillagde ordre, tilsende Vj Dem indsluttet Copia af Vores Ærklæringer saavel over Kaabber Smedenes, som Hans Christian Leksmands til Hans Kongl. Mayst. indgivne Allerunderdanigste Memorialer, hvilcke forhen skulle være bleved Dem tilstilled, om icke Høybemelte Const. Stifttbefalingsmand først og forinden den Høystærede Hr. Magistrat, vores Ærklæring havde Æsked. Forbl. —

B.d. 31 Majj 1750. Under Samtliges underskriftt.

No.r 38. Forslag om Martinus Vahl til StadsCapitain. Welædle og Velbyrdige, Welædle, Ædle og Welviise Hr. Magistrat ! Da StadsCapitain Sr. Jesper van de Velde ej alleene ved Skrivelse til forrige Stads-hauptmand afg. ne Major Frøchen dateret 9de Dec. Afvigte Aar 1749, haver Anholdet om sin Demition fra samme charge, mens end og siden dend Tiid er bleven Beskicket til Consumptions Skriver ved StadsPortens Contoir, og altsaa frafløtted Compagniets (District; Saa er det i des anledning) ...

Avskrift av kilde på s. 17: BBA A-0651 Magistraten, D19 Brev 1764-1765. I anledning af adskillige hertil indløbne Memorialer erfares det, at de Handlende i Bergen skal foruleiliges ved de mange Tid efter anden antagne Mæglere, som, fordie de blive fleere i Tallet end fornødiges, end og selv saaledes forderver Sagerne for hinanden, at faa eller ingen kand fortiene det nødtørftige, hvorfor der begieres, at lige som de nu værende Tid efter anden afgaae, Tallet herefter icke maae overstige 8te, hvilcket i aaret 1744 dend 10de Junij skal eengang være vedtaget. Hvad nu aarsagen kand være, at Meglerne i Bergen er saa anseelig formeeret, at det ligesom synes de Handlende selv finde sig besværget derved, ...

NØYAKTIGHET OG TEGNBRUK I AVSKRIFTER

Om krav til presisjon i avskrifter

Transkripsjon (avskrift) gir størst læreeffekt dersom den utføres bokstavrett etter dokumentet. I mange profesjonelle tilfeller kreves det at avskrifter er bokstavrette. Det gjelder bl.a. avskrifter levert fra en arkivinstitusjon, avskrifter som skal brukes ved en domstol og i mange forskingsammenhenger. I andre tilfeller kan avskriftens formål avgjøre hvordan avskriften utføres. Dersom du bare skal bruke avskriften privat kan du selvfølgelig selv velge hvor nøyaktig din avskrift skal være. Men vi anbefaler at du skriver bokstavrett under treningen. Det gir en vesentlig større læreeffekt. I tillegg bør teksten være bokstavrett dersom du skal sitere fra teksten i et arbeid som du skal publisere.

Enkelte bruksformål kan ha særlig store krav til presisjon i avskriftene, f.eks. til markering av ulike varianter av de samme bokstavene. Et mer normalt presisjonsnivå kan velge å løse opp forkortelser, kan normalisere tegnsettingen i dokumentet, og kan velge et nivå i forhold til dokumentets bruk av store bokstaver (f.eks. ved å bruke skriverreglene for store bokstaver fra dokumentets samtid eller fra moderne tid).

Stavemåten av ord skal vanligvis ikke normaliseres. Dersom teksten normaliseres eller moderniseres kan det ikke lenger defineres som en avskrift, men blir en fri gjengivelse av teksten. Likevel vil de fleste tekster kreve en viss individuell vurdering av hvordan den skal gjengis i avskriften. Bl.a. er det normalt å vise en viss velvilje i tolkingen av de mellomrom en skriver kan ha satt midt inne i et ord, eller manglende mellomrom mellom to ord. Velviljen bør også gjelde når tekstbildet antyder en bokstav, mens ordets normalform åpenbart viser at skriveren likevel må ha ment en annen, men nesten likt utformet bokstav.

Markering av avskriverens tolking og innskudd

Alt som settes inn av avskriveren for å forenkle lesingen, uten at det finnes i originalen, skal plasseres i hakeparenteser [ ] for å synliggjøre at dette er avskriverens tolkning og tilføyelse. Det følgende er vanlig brukt:

- Ekstra bokstaver som er utelatt i et ord i teksten kan settes inn i hakeparentes for å gjøre lesing av teksten mer forståelig.
- Oppløsning av en forkortelse, f.eks. p[un]d. Derimot vil oppløsning av doble nasaler ikke bli markert (**nn**, **mm**, forkortet en bokstav med strek over): Disse vil vanligvis bli gjengitt som dobbel bokstav.
- Spørsmålstegn i hakeparentes [?] markerer at avskriveren er usikker på om lesingen er riktig.
- Utropstegn i hakeparentes [!] betyr at "Her står faktisk slik!". Dette brukes når det som står i dokumentet i utgangspunktet virker urimelig eller uventet, men likevel må være riktig lest.
- Flere punktum i hakeparentes [...] betyr at vi ikke har klart å finne en rimelig forståelse av bokstavene / ordet / teksten. Antall punktum kan fortelle hvor mange bokstaver som mangler i avskriften: Ett punktum for hver bokstav. Tre punktum vil være tvetydig: Det kan bety tre manglende bokstaver, men det kan også bety at her mangler en uspesifisert mengde tekst.

Hakeparentes brukes altså i subjektive tolkningstilfeller. Dersom avskriveren har behov for å tilføye en kommentar eller forklaring bør det ikke gjøres på denne måten, men ved å lage en fotnote.

Markering av tekstens objektive innhold

Vanlig parentes ( ) inneholder noe som ansees å ligge i dokumentet, uten at avskriveren foretar justering av innholdet.

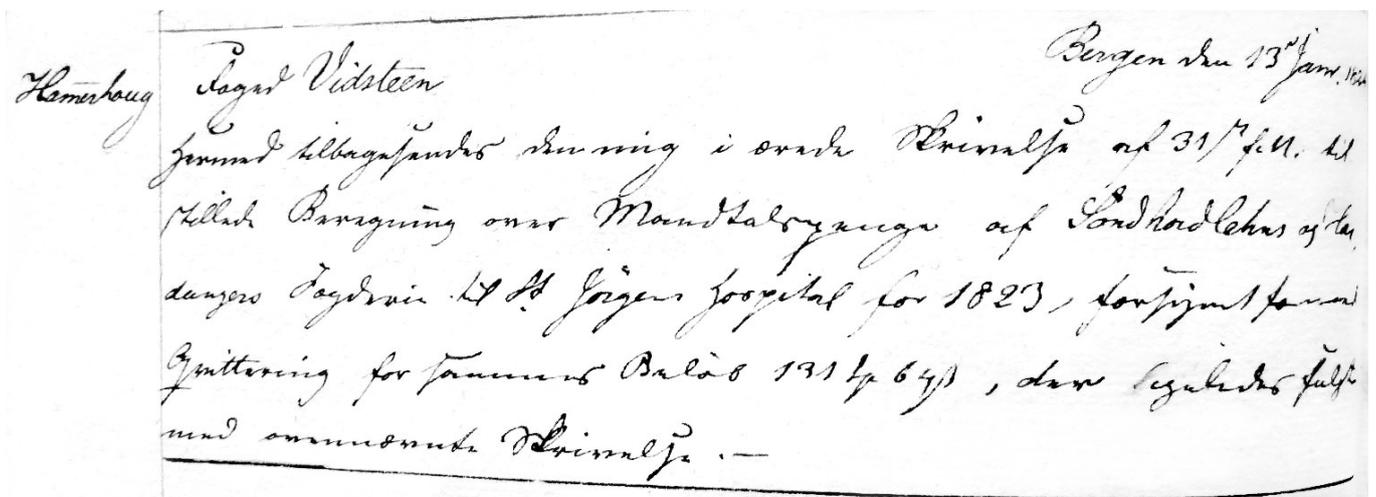
Det er vanlig å normalisere skilletegn i teksten. F.eks. skrives gammel parentes /: :/ i avskriften som ( ). Kolon eller semikolon som tegn for forkortelse gjengis gjerne med punktum. Bindestrek finnes som en dobbel strek, gjerne på begynnelsen av neste linje, men gjengis på moderne måte dersom avskriften følger originalens linjeinndeling. Tegnet utelates dersom linjeinndelingen ikke overføres til avskriften.

Det kan noen ganger være vanskelig å skille mellom stor og liten bokstav. Etter gammel praksis skulle første bokstav i setningen, i substantiv og i egennavn ha stor bokstav. I tvilstilfeller bør disse bokstavene bli skrevet med stor bokstav. Når dokumentet er entydig, bør det oftest bli fulgt. Men i endel tilfeller kan vi tolke inn en stor bokstav, i strid med datidens vanlige rettskrivningspraksis. I slike tilfeller kan det i avskriften likevel bli brukt liten bokstav, særlig dersom skriftbildet kan diskuteres. Det er også i vanlige avskrifter akseptert at avskriveren kan normalisere bruken av små og store bokstaver til skrivereglene enten i dokumentets samtid eller i moderne tid. Men i avskrifter til vitenskapelig bruk bør man unngå det.

Ved skrevne tall blir siste bokstav ofte ikke tatt med (slutter med d[e] - t[e]), i noen tilfeller kan to bokstaver være utelatt. Dette følger reglene om eventuell oppløsning av forkortelser.

Veiledningens mål om nivå på avskriftene

Formålet med denne veiledningen er hjelpe deg å lære å lese gotisk håndskrift og gi grunnlag for god kvalitet på avskriftene. Veiledningen sikter på et nivå på avskriftene tilsvarende det som er vanlig brukt i arkivbransjen. Det krever en høy grad av presisjon, med gjengivelse av hver bokstav. Ved enkelte vitenskapelige formål (f.eks. for språkforskere) stilles noen ekstra krav til presisjon på avskriftene som her ikke er berørt. De kravene er ikke vanlig å inkludere ved ordinære avskrifter. Det er ikke anbefalt, men en amatør som skriver av for eget bruk, uten planer om publisering, kan velge en mer upresis avskrift. Derimot vil kun en innholdsgjengivelse ikke bli karakterisert som avskrift.

BBA A-0313 St. Jørgens hospital Bb1 Kopibok 1821-1830 folio 55b.

Hammerhoug. Foged Vidsteen.

Bergen den 13. Janr. 1824.

Hermed tilbagesendes den mig i ærede Skrivelse af 31st[e]. f.M. tilstillede Beregning over Mandtalspenge af Søndhordlehns og Hardangers Fogderie til St. Jørgens Hospital for 1823, forsynet for ne Qvittering for sammes Beløb 131 Sp. 64 s., der ligeledes fulgte med ovennævnte Skrivelse.

56.

Bergen Stifts directionen

Bergen den 17de Janr 1824.

Paa Grund af Stiftsdirectionens ærede Skrivelse af 11te Aug. f. A. udstædtes under 20de s. M. Forpagtnings contracten, der indeholdt de af Sjur C. Moe tilbudne 9 af den H. Stiftsd. antagne Conditioner, hvorpaa Contracten indsendtes til Pastor Heyberg til Selløe, med Anmodning, at foranstalte samme underskrevet af bemeldte Sjur Christensen. - Gandske uventet underretter Pastor Heyberg mig i Skrivelse af 6te Decb. f. A., som hertil indløb igaar at tilnævnte Sjur Chr ej kan skaffe Cautionist og desuden ikke tør indgaae paa de opgivne Vilkaar. - Bemeldte Skrivelse lyder saaledes (Brevets Indhold), hvormom jeg herved giver mig den Frihed at underrette Den høje Stiftsdir:

BBA A-0313 St. Jørgens hospital Bb1 Kopibok 1821-1830 folio 56a.

[Folio] 56a: Bergen. Stiftsdirectionen. Bergen den 17d. Janr. 1824. Paa Grund af Stiftsdirectionens ærede Skrivelse af 11te Aug. f.A. udstædtet jeg under 20d. s.M. Forpagtnings contracte, der indeholdt de af Sjur C. Moe tilbudne 9 af den H. Stiftsd. antagne Conditioner, hvorpaa Contracten indsendtes til Pastor Heyberg til Selløe, med Anmodning, at foranstalte samme underskrevet af bemeldte Sjur Christensen. Gandske uventet underretter Pastor Heyberg mig i Skrivelse af 6te Decb. f. A., som hertil indløb igaar at tilnævnte Sjur Chr ej kan skaffe Cautionist og desuden ikke tør indgaae paa de opgivne Vilkaar. Bemeldte Skrivelse lyder saaledes (Brevets Indhold), hvormom jeg herved giver mig den Frihed at underrette Den høje Stiftsdir.

Vestl. Grundten Ennisens Grund, Hestemøllens Grund
 og nogle Andre smaa Grunder, liggende paa Nordre side 37 $\frac{3}{4}$ al., paa indre
 side 39 al., bred Langs Gaden 35 $\frac{3}{4}$ al., neder til 43 al.,
 Lang fra smugit ind i Gaarden 11 $\frac{1}{4}$ al., efter Grundbref dat. 1648. giver 1 Rdr 2
 ort 6 s.

L. Chr. Rind

BBA A-1687 Manufakturhusets grunnleiebøker F1 1686-1687 pagina 98.

Sahl. Christen Thomasens Enchis paaboende Grund, Hestemøllens Grund og nogle Andre smaa Grunder, Lengden paa Nordre side 37 $\frac{3}{4}$ al., paa indre side 39 al., bred Langs Gaden 35 $\frac{3}{4}$ al., neder til 43 al, Noch en haugepladz Lang 15 al, og paa indre side 15 $\frac{1}{2}$ al, bred tvers over 16 $\frac{1}{4}$ al. Noch en Grund bred 4 al, og indre ende 11 al, Lang fra smugit ind i Gaarden 11 $\frac{1}{4}$ al, eftter Grundbref dat. 1648. giver 1 Rdr 2 ort 6 s.

[Kommentar: I originalkilden brukes i tilsvarende sammenhenger ofte «nedre side», men prikkene og skriftbildet antyder at i denne teksten står 3 ganger «indre».]

LISTE OVER ORDBØKER, KALENDERE OG HJELPEMIDLER

Læremidler om gotisk skrift

For øvelser i lesing av gotisk skrift anbefales å bruke nettstedet www.hist.uib.no/gotisk/
Registrering på nettstedet er ikke nødvendig med mindre du ønsker at nettstedet skal huske deg.
Øvelse uten å kunne se fasiten på forhånd er den mest effektive metoden for å lære å lese gotisk skrift.
Nettstedet gir deg mulighet til å kontrollere om dine avskrifter er korrekte.

Den beste læreboken om gotisk skrift er

Den glemte skriften. Gotisk håndskrift i Norge . Av Knut Johannessen (Universitetsforlaget 2007).
ISBN 13:978-82-15-00202-6

Den klassiske boken om gotisk skrift var

Gamle dokumenter - Gotisk skrift. En rettleiding. Av Gunnar Kvifte.

Senere kom Kjell Haarstad med sin bok i flere utgaver, bl.a.

Gotisk skrift. Lærebok med tekster fra 1485 til 1875 Av Aud Mikkelsen Tretvik og Kjell Haarstad.

Skriftens historie i Danmark fra reformationen til nutiden av E. Kroman

Dette er historien om skriftens historie og utvikling. Den er mindre egnet som en første lærebok, men gir mye tilleggs kunnskaper til de som allerede har lært det grunnleggende i lesing av gotisk håndskrift.

Du vil også finne opplysninger om gotisk skrift på wikipedia.org og under www.SA.dk (Statens Arkiver, det danske arkivverket, søk på gotisk under nettstedet).

Historiske kalendere

Calender for aarene fra 601 til 2200 efter Christi fødsel. R.W. Bauer. Viborg 1991. (først utgitt Kbhv. 1868.)

Kalender for historie og ættegransking. Olav Heskestad. Universitetsforlaget 1965.

Kalender for slægtsforskere. Heine Madsen. Danmark 2008. ISBN 978-87-992283-0-0

Ordbøker

Når vi er i tvil om et ord, kan det ofte være nyttig å kontrollere ordbøkene for å avgjøre om ordet gir mening i sammenhengen, eller for å finne ut hva ordet betyr. Følgende liste over ordbøker og leksika er ikke fullstendig, men viser til endel nyttige bøker som kan finnes på gode biblioteker.

Ordbog over Det gamle norske Sprog. Johan Fritzner. Kristiania 1886-1896.

Ordbog til det ældre danske sprog (1300-1700). Otto Kalkar. København 1881-1907.

Denne ordboken er tilgjengelig på internet: www.hist.uib.no/kalkar

Norsk Ordbog med dansk forklaring.

Ivar Aasen . 6. utgave, Oslo 1983 (fotografisk reproduksjon av 1873-utgaven.)

Norsk Ordbog. Tillæg til "Norsk Ordbog" af Ivar Aasen.

Hans Ross. Oslo-Bergen-Tromsø 1971. (Utgitt første gang 1895.)

Latinsk ordbok.

Asgaut Steinnes og Eirik Vandvik. Oslo 1958.

Fremmedordbok.

Ludvig Meyer. 7. utgave, København 1898-1902.

Norsk og fremmed-ordbok.

S. Juell Tønnesen. Oslo 1926.

Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog.

Hjalmar Falk og Alf Torp. Oslo 1992 (faksimileutgave, første utgivelse kom i 1903-1906.).

Norsk Dialect-Lexicon.

W. F. K. Christie. Bergens Museums Årbok 1937, Historisk-antikvarisk rekke nr. 1.

Gamle ord i jølstramålet.

Daniel Dvergsdal. Jølster 1982

Kvinnherskringlo. Gamle ord og ordtøke.

Andreas Haugland. Kvinnherad 1978.

Norsk ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet.

Red. Alf Hellevik m.fl. Oslo 1966-1994.

Norsk riksmålsordbok.

Oslo 1937-1957.

Nynorsk etymologisk ordbog.

Alf Torp. Kristiania 1919.

Bokmåls-ordboka. Definisjons- og rettskrivningsordbok.

Red. Marit Ingebjørg Landrø og Boye Wangensteen. Bergen-Oslo-Stavanger-Tromsø 1986.

Leksika

Salmonsens konversations leksikon.

Red. Chr. Blangstrup. 2. utgave, København 1915-1928.

Norsk historisk leksikon. Kultur og samfunn ca.- 1500 – ca. 1800.

Steinar Imsen og Harald Winge. 2. utgave, Oslo 1999.

Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder fra vikingtid til reformasjonstid.

Red. Finn Hødnebo. Oslo 1956-1977.

En dom at Huem som Locker oc Beligger,
 nogen Mandtz Nøgell Pige. och Rømmer
 bordt. Er till dømbt, samme Gierning
 "ning. som en thiuff. och forræder"
 "der at haffue giordtt"

Axell Juell, Niels Madtzen. Jørgen Høg. och Peder schriffuer
 Paa Viborig landzting dømbt haffuer. Aar 1556. Emellom
 Her Christenn Pouelsen prior. Och forstander Vdj Hellig
 Giestis y Olborig. Och Mougens Persen. For Hanndt
 Nogenn thidt sidenn haffde sig till Hannom forplict. Sagdt
 Och Sverit Hannom thieniste. Och throeskab. Och vdj
 Samme Hans eedt [?] och thieniste haffde sig efter lagdt.
 Locket Och beligget Hans thieniste pige. Anne Anders
 daather, som hannom och thiente. Och vaer bethroffuit
 thill Hanns Laas och Løcke Kielder och Loftt, at
 offuergaa. och forestaa, Tha er [o]chsaa aff forne.
 goede Mendt værdt paa sagdt for Rette, At
 effter forne. Tings Vidne, forne. Mougens Persenn
 Samme Gierning at haffue bekiennndt, Saa och
 effter forne. Biscop och Byemendz dom. Som for
 Lougsens ende haffuer Verit holdet. theris endelig
 Dom och Zentents ...

BBA A-0527 Eligerte menn, Ic2, En samling i avskrift av danske og norske dommer fra ca. 1470-1650.
 [Dokument nr.] 90. En Dom at Huem som Locker oc Beligger nogen Mandtz Nøgell Pige och Rømmer
 bordt. Er till dømbt, samme Gierning som en thiuff och forræder at haffue giordtt. Axell Juell, Niels
 Madtzen, Jørgen Høg och Peder schriffuer Paa Viborig landzting dømbt haffuer. Aar 1556 Emellom Her
 Chrestenn Pouelsen prior. Och forstander Vdj Hellig Giestis y Olborig. Och Mougens Persen. For Hanndt
 Nogenn thidt sidenn haffde sig till Hannom forplict. Sagdt Och Sverit Hannom thieniste. Och throeskab.
 Och vdj Samme Hans eedt [?] och thieniste haffde sig efter lagdt. Locket Och beligget Hans thieniste pige,
 Anne Anders daather, som hannom och thiente. Och vaer bethroffuit thill Hanns Laas och Løcke Kielder
 och Loftt, at offuergaa. och forestaa, Tha er [o]chsaa aff forne. goede Mendt værdt paa sagdt for Rette, At
 effter forne. Tings Vidne, forne. Mougens Persenn Samme Gierning at haffue bekiennndt, Saa och effter
 forne. Biscop och Byemendz dom. Som for Lougsens ende haffuer Verit holdet. theris endelig Dom och
 Zentents ...

Da en lovlig Taxations Forretning over denne Byes samtlige Huuse og Bygninger i Aller-underdanigst Følge af den for Danmark udgangne Allernaadigste Brand Forsikrings Anordning dateret 13de Januarij 1761 dens 4de Post, samt end viidere i Anledning af hans Excellence Hr. Geheime Raad og Stiftsbefalingsmand von Cicignons Skrivelse til Os under 22de hujus, skal foretages og det saa snart mueligt;

Da Saa Vi herved have Høystærede Hr. General Auditeur som Byefoged anmodet, at til denne Forretning maatte blive opnævnte neml. 2de kyndige Borgermænd, 2de Muurmæstere, 2de Snedkere og 2de Bordarbeids-mænd, som kan vurdere Eiendommene saa Lovlig som skee bør og de vil ansvare.

Vi forblive med skyldigst Estime
(Deres Tienstskyldigste tienere)

BBA A-0651 Magistraten, D19 Brev 1764-1765 , Brev til generalauditør og byfogd, mars 1765:

Da en lovlig Taxations Forretning over denne Byes samtlige Huuse og Bygninger i Aller-underdanigst Følge af den for Danmark udgangne Allernaadigste Brand Forsikrings Anordning dateret 13de Januarij 1761 dens 4de Post, samt end viidere i Anledning af hans Excellence Hr. Geheime Raad og Stiftsbefalingsmand von Cicignons Skrivelse til Os under 22de hujus, skal foretages og det saa snart mueligt;

Saa skulle Vi herved have Høystærede Hr. General Auditeur som Byefoged anmodet, at til denne Forretning maatte blive opnævnte neml. 2de kyndige Borgermænd, 2de Muurmæstere, 2de Snedkere og 2de Bordarbeids-mænd, som kan vurdere Eiendommene saa Lovlig som skee bør og de vil ansvare.

Vi forblive med skyldigst Estime
(Deres Tienstskyldigste tienere)

I Andledning af Hr. Leutenantens forespørgsel, om hvorleedes med de syge Vægtene skal forholdes, som ved at passe Matroeserne selv blive anstuckne, af den Grasserende Sygdom, maae ieg have den Ære at melde, at da Disse Folck fra den Dag af de gaae i Tieneste ansees i Alle maaeder at tilhøre Hans Mayestæts Søe Folck, saa følger det af sig selv, at de naar de bliver syge for sammes Regning maae blive forflegede, da Byen aldrig kand paadrage sig en byrde, ved den Hielp den giver til de syges Oppaasning. Jeg har saa meget meere Aarsag at udbeede mig at denne Godhed maatte beviises Dem, da ieg u-muelig paa Byens Vegne kand tilstæde, at nogen af de antagne syge Vægtene komme tilbage igien, naar de ere anstuckne og paa 2de adskillige Stæder i Byen ere allerede 14 Mennisker blevne syge, af 2de af saadanne Personer, som ere løbet her ind, og Sygdommen derved ufeilbar vilde tage overhaand i blant den gemeene Mand.

Bergen den 24de September 1743. Levetzau.

Til
 Hr. Leutenant Riegelsen.

BBA A-0651 AA9 eller B.a.11 , folio 184a, om sygdom i Skuteviken. Stiftamtmandens brev til Rigelsen:

saa lydende:

I Andledning af Hr. Leutenantens forespørgsel, om hvorleedes med de syge Vægtene skal forholdes, som ved at passe Matroeserne selv blive anstuckne, af Den Grasserende Sygdom, maae ieg have den Ære at melde, at da Disse Folck fra den Dag af de gaae i Tieneste ansees i Alle maaeder at tilhøre Hans Mayestæts Søe Folck, saa følger det af sig selv, at de naar de bliver syge for sammes Regning maae blive forflegede, da Byen aldrig kand paadrage sig en byrde, ved den Hielp den giver til de syges Oppaasning. Jeg har saa meget meere Aarsag at udbeede mig at denne Godhed maatte beviises Dem, da ieg u-muelig paa Byens Vegne kand tilstæde, at nogen af de antagne syge Vægtene komme tilbage igien, naar de ere anstuckne og paa 2de adskillige Stæder i Byen ere allerede 14 Mennisker blevne syge, af 2de af saadanne Personer, som ere løbet her ind, og Sygdommen derved ufeilbar vilde tage overhaand i blant den gemeene Mand.

Bergen den 24de September 1743 Levetzau.

Til Hr. Leutenant Riegelsen.

EKSEMPEL PÅ TRYKT GOTISK TEKST

Udi en vis Riøbstæd i Norge boede en Mand, hvis Fornavn var Peter. Hvorleedes hans moralske Caracteer har været, bliver under Sagen viist. Denne Mand ægtede en uberygtet og hæderlig Jomfrue, navnlig Geeske, som ikke alleeneste tilbragte ham Midler, men som endog ved sin Handel selv underholdt ham og deres ganske Huus. Efter endeel Mars Egteskab fattede han andre Tanker end de, han havde lovet ved Wielsen, som gav Anledning til paafølgende Tragedie. Han besluttede at skilles ved hende, paa hvad Maade det end kunde skee. Men som han in-

gen

gen Leyslighed fandt paa hendes Side, var han i nogen Forlegenhed. En nye Eskov, som havde temmelig frugtet hos en anden, skulde vederlægges med Egteskab; men derudi hindrede Egteskabet med denne hans Hustru ham. Bemeldte Mand havde en Halvsøster-Søn. Denne fik et Embede i samme Stad, hvor hans Morbroder boede. Peters Hustru tog artig imod denne sin Mandes Stægt. Han gik hende til Haande i hendes Mandes Graværelse i Kiøbenhavn med adskilligt, som foresfaldt i hendes Faders Stervboe. Hun, for at giengielde det, tilbød ham Bærelse og Kost i Huuset, og tilmeldte saadant sin Mand, som derimod intet havde at indvende. Efterat Manden var hjemkommen, foreslaaer han sin Hustru, at, som han ønskede gierne at avle Barn med hende, men at Skylden var paa hendes Side, hvilken Ufrugtbarhed ved Lægemidler kunde hielpes, hun da vilde holde den Diæt, han vilde foreskrive hende. Samme bestod derudi, at hun i nogen Tiid skulde have god Motion, gaae og fiske ud, og som han ikke selv altiid kunde følge hende, kunde det skee ved hans Søstersøn. Derefter skulde hun være inde i Stilheden, og det paa hans Kammer, der bruge den Medicin, som han foreskrev. Alt dette indgik hun viligen. Paa dette Kammer, som var besluttet til

Friderich Wilhelm Wivet:
Forsøg til fortællning om Mærkværdige
danske og norske sager udførte i
Høyeste ret. 1774. Bind 2, hefte 2.
(Det Kongelige bibliotek, København.)

Regler for avskrift ved Bergen Byarkiv

Reglene for avskrift skal benyttes i alle avskrifter utført av personalet ved Bergen Byarkiv. De er utarbeidet av Knut Geelmuyden 2017 etter oppdrag fra byarkivaren. Et viktig bidrag har vært regler for avskrift av Bergen borgerbok utarbeidet av ansatte ved Avdeling for formidling og publikumstjenester ved Bergen Byarkiv og Arne Solli ved Universitetet i Bergen i 2008.

Vær oppmerksom på at heftet "Gotisk skrift. En kort veiledning i lesing av gamle kilder" er skrevet for et generelt publikum og derfor kan ha friere valgmuligheter enn reglene.

1. Mål

Målsetting for transkripsjon utført ved Bergen Byarkiv er at avskriften skal skje bokstavrett etter originalen: Formuleringer og rettskriving gjengis ord for ord, bokstav for bokstav, tegn for tegn. Det transkripsjonsmessige grunnprinsippet er at transkripsjonen skal ligge så nær opp til originalen som det er mulig å klare, uten noen normalisering.

Kravet om presis og korrekt avskrift har et forbehold: **Originalen skal leses med velvilje:** Sitert etter Knut Johannessen:

Hvis skriveren har en litt upresis skrift, skal vi transkribere med romslighet, slik at vi ikke tillegger skriveren feil han selv antakelig vil mene at han ikke har gjort. Skriver han utydelige og korte avslutninger på a-ene sine, kan laa se ut som loo, men vi transkriberer laa uten å gjøre noen merkader i den forbindelse. Hvis pennen i farten ikke er løftet mellom to selvstendige ord, skiller vi dem uten videre. Hvis det forekommer et lite mellomrom mellom leddene i et sammensatt ord, velger vi å overse det og skriver ordet i ett.
(Knut Johannessen: Den glemte skriften. Gotisk håndskrift i Norge. Riksarkivaren skriftserie 28, 2007, s. 218.)

Valg av alternative maler eller konvensjoner krever skjønn basert på transkripsjonens formål og fremtidige bruk, se innledning til pkt. 3. Reglene inneholder både faste regler, alternative muligheter og et rom for avskriverens skjønn som skal gi spillerom for avskrifter av ulike typer kilder og for ulike formål. Det krever bevissthet hos avskriver.

2. Konvensjoner

2.1 Forkortelser

- Hovedregelen er at forkortelser ikke skal oppløses, men avskrives med de bokstaver som står i originalen.
- Når teksten bruker særskilte forkortelsestegn (spesialtegn, f.eks. en nedtrukket linje som viser forkortelse etter siste bokstav) skal de normalt erstattes med kolon :
- Forkortelser skal normalt markeres med kolon :
Alternativt kan forkortelser markeres på samme måte som i originalen.
- Forkortelser som i originalen er markert med hevet skrift i slutten av et ord kan markeres med punktum foran skriften som i originalen er hevet, f. eks. Maj.t (Majestet). Alternativt er det mulig å velge å skrive det hevet og med mindre skriftstørrelse på bokstavene som er hevet.
- Dersom forkortelser unntaksvis blir oppløst skal det som legges til markeres med kursiv (f. eks. mz = *meth*).
- En fordoblingsstrek over m eller n er også en forkortelse. Det er vanlig å skrive nn eller mm fullt ut, uten å markere denne oppløsningen. Alternativt kan den markeres med at den ekstra n eller m settes i kursiv.

2.2 Kolon i originalen som ikke er forkortelse

Her skriver vi \:

Backslash \ indikerer at det tegnet som kommer etterpå skal leses bokstavelig.

2.3 Overstryking

Her skriver vi | - tekst som er overstrøket -|

Vær oppmerksom på at overstryking i eldre tekster ofte ble gjennomført ved understreking. Det må derfor tolkes hva som er en overstryking. Se pkt. 3.5.

Transkripsjonens formål kan i en del tilfeller gjøre det akseptabelt at overstrøkne elementer i originalen utelates i transkripsjonen. Dersom det utelates må det gjøres konsekvent og brukeren må gjøres oppmerksom på praksis. Men husk at i noen kilder kan kunnskap om hva som ble overstrøket ha stor betydning for forståelse av kilden eller situasjonen rundt, jfr. f.eks. Gesellkladder. Utelat derfor ikke noe uten at du er sikker på at utelatelsen er uten betydning.

2.4 Tekst eller tegn over linjen

\- Tekst fra "linjen" over -/

2.5 Tekst eller tegn under linjen

/- Tekst fra "linjen" under -\

2.6 Tekst i marg og på ekstra ark. Ekstrainnførsel / ny handling

Det skiller mellom en fortløpende tekst og en kilde med en lang rekke en-type-handlinger, som f.eks. borgerboken eller skattelistingene hvor hver innførsel er en selvstendig, i prinsippet lik type innførsel.

- Ved en-type-handlinger kan ekstrainnførsler (plassert mellom linjene, som en fortsettelse av linjen, helt eller delvis i margen, eller på separat ark) representere en ny handling i forhold til den opprinnelige, og markeres slik: `|*Tekst i ekstrainnførsel *|`. Dersom det finnes flere slike innførsler etter hverandre, markeres hver av dem med `|*...*`
- Dersom en ekstra innførsel eller et tekst-tillegg er utført av en ny hånd bør det markeres med avskrivners merknad.
- Tekst i marg skal være med. Dersom margen er omfattende utnyttet kan transkripsjonen skrives i en enkel tabell for å skille ut margen, som da ikke trenger ekstra markering. Men det må da unngås at margtekstens plassering kan forskyve seg i forhold til hovedteksten slik at sammenhengen brytes.
- I noen tilfeller er satt inn ekstra ark eller lapper. De bør om mulig plasseres på riktig plass i avskriften, med opplysning om (markering av) innskuddet. Det kan f.eks. skje slik for høyre margtekst: [teksten fra høyre marg], plassert der det er markert at tillegget er ment plassert, eller ved bruk av { } for margtekst generelt. Det er også mulig for avskriver å definere hvilke parenteser/klammer som brukes til ulike formål. Margtekster av begrenset omfang behandles på samme måte som større tillegg.

Dersom det ikke er mulig å sette teksten inn på riktig sted bør avskriver sette inn kommentar (både på tekststedet og der det skal leses i sammenheng) om hvor teksten skal plasseres i manuskriptet. I disse tilfellene beholdes tilføyelsene på det sted hvor de er skrevet i manuskriptet, uten flytting til riktig plass.

- Ved innsatt tekst er det mulig å gi ulike typer parenteser ulik betydning, se pkt. 2.25. Dersom der er margtekst kun på en side, eller det ikke har betydning i originalen hvor margteksten står, kan det brukes kun en type parentes for å markere margteksten, f.eks. { margtekst i klammer}. Dersom det er behov for å skille mellom de to margene brukes {Venstre margtekst skal stå i klammer}, [Høyre margtekst i hakeparentes]. Dersom margtekstens plassering er eksplisitt markert i teksten (for eksempel med et kryss) skal den plasseres der den er ment å skulle stå. Margtekst er opplysninger som tydelig er plassert i bokens marg. I noen tilfeller kan tilføyelser delvis stå i margen, men tydelig være ment som del av hovedteksten. Her må brukes skjønn om hvordan de skal markeres og plasseres.

2.7 Feilaktige eller manglende opplysninger

- Feilaktige eller manglende opplysninger markeres med to utropstegn etter opplysningen som er feilaktig (!!). Det betyr "her er noe åpenbart feil eller manglende!".
- Ord som er merkelige, men er tydelige å lese, markeres med ett utropstegn etter det merkelige ordet! Dette markerer at "dette var underlig, men det står faktisk slik!".
- Historikere bruker gjerne (sic) for å markere at "dette var underlig, men det står faktisk slik!". Dette er mindre intuitivt for dem som ikke kjenner latin eller historikernes fagterminologi. Men det kan tillates brukt i stedet for ett eller to utropstegn.
- Dersom ordet ikke er tydelig å lese skal man ikke påstå at man har lest riktig. Da er det mer rimelig å markere ordet med (?) i stedet for utropstegn, for å markere usikkerheten. (Sammenlikn her pkt. 2.10 og pkt. 2.21.)

2.8 Store/små bokstaver

- Av hensyn til lesbarhet: Bruk konsekvent store forbokstaver på personnavn og geografiske navn, også om det er benyttet liten forbokstav i den teksten.
- Hovedregelen er at substantiv skal skrives slik de står, med store og små bokstaver, dersom de er tydelige å lese. (Noen bruker en konvensjon hvor alle substantiv får stor bokstav. Det skal ikke praktiseres ved Bergen Byarkiv.)
- Dersom skriveren har dårlig skille mellom små og store bokstaver bør det ikke legges mye arbeid i å skille mellom dem, fordi det gjør avskrift-arbeidet meget ineffektivt. Åpenbart store bokstaver skal avskrives slik, også om de står midt inne i et ord. Åpenbart små bokstaver skal skrives slik, med mindre de innleder personnavn eller geografiske navn. Dersom skriftbildet er uklart eller tvetydig vil det som en reserveløsning gjerne være naturlig for å unngå feil å og av hensyn til arbeidets effektivitet å velge liten bokstav.

2.9 Latinske bokstaver i originalen

Latinsk skrift i originalen brukes ofte på navn, ord av romansk opprinnelse og på latinske tekster. Det kan ofte være ment som en utheving. Latinske bokstaver og tekst i originalen gjengis derfor i kursiv.

2.10 Usikre/uleselige bokstaver/tegn

- Et usikkert eller uleselig tegn markeres med spørsmålstegn der tegnet skulle stå.
- To eller flere usikre tegn markeres med to spørsmålstegn: ?? . For å markere et helt ord som uleselig, bruk mellomrom foran og etter spørsmålstegnene.
Eksempel fra navnet Colderup:
Colde?up
Colde??p
Col??p
??
- For å markere at ordet som er transkribert er trolig riktig, men usikkert, skrives ordet ut og markeres med ett (?), f.eks. Colderup(?)
- Alternativt kan det brukes prikker i stedet for spørsmålstegn:
En prikk markerer en uleselig bokstav: Colde.up
To prikker markerer to uleselige bokstaver Colde..p
Tre prikker markerer tre eller flere uleselige bokstaver, eventuelt et stykke tekst.
- I disse tilfellene inne i ordet eller med dobbelt spørsmålstegn er det vanskelig å være i tvil om at spørsmålstegnene eller prikkene er avskrivners innskudd. Her er det derfor vanlig å utelate parentesene som normalt skal brukes for å markere avskrivners innskudd.

2.11 Flere tolkninger

Dersom det er to alternative tolkninger av et ord bruk @ mellom tolkningene: Arne@Anne eller Arne@Anne@amme.

2.12 **Avskrivers merknad**

- Avskrivers merknad: < Dette er min merknad >. Se også pkt. 2.15.
- Avskriver skal normalt **ikke** legge sine merknader inn i transkripsjonen, men skal samle merknadene i en innledningstekst eller i et tillegg etter transkripsjonen.
- En original kan inneholde mange ord og uttrykk som i vår tid er lite kjente. Det kan være behov for utarbeiding av en ordliste. Dersom det skjer er det viktig at den holdes adskilt fra selve transkripsjonen.

2.13 **Delte ord/setninger**

- Om vanlige linjeskift, se pkt. 3.3.
- Når delte ord/setninger fortsetter på begynnelsen av eller midt på linjen under brukes mykt linjeskift (se pkt. 3.3 og pkt. 2.14). I disse tilfellene markeres eventuelle bindestreker med bindestrek.
- Delte ord/setninger som fortsetter helt til høyre på linjen under markeres ikke som delt, men skrives ut fortløpende på samme linje. Da markeres heller ikke eventuelle bindestreker.

2.14 **Tegn eller bokstaver mellom linjene / i luften over eller under linjene**

Her skriver vi \s-/ ovenfra og /s-\ når teksten kommer fra under linjen.

2.15 **Årstall**

- Ved registrering av personlister (sml. transkripsjonen av borgerboken) kan det være viktig at alle personer har en årstalls/dato-tilknytning, slik at de ikke forsvinner i eventuell databehandling av transkripsjonen.
- Alle våre tilføyelser skrives i klamme: < > Se også pkt. 2.12.
Ved registerproduksjon utført i en database utelates klamme for dato eller årstall.
- Står det "samme dag" lar vi det stå slik. Men motsatt ved registerproduksjon i en database, hvor "samme dag" endres til den aktuelle dato.
- Ved et klart gjentakelsestegn for år skriver vi årstallet i klamme < >. Også der det mangler år, men er opplagt hvilket år det er setter vi det inn i klamme < >

2.16 **Bokstaver vi ikke kan lese, men kan tolke**

Der det synes opplagt, for eksempel ..sen = Olsen, skriver vi det ut. Men dersom ordet objektivt har et element av usikkerhet skal usikkerheten markeres med (?).

Det er viktig ved avskrift å ha ydmykhet og ikke stole for mye på egen forståelse: Der kan være alternativer vi ikke kjenner eller tenker på. Det er bedre å markere noen usikkerheter for mye enn en usikkerhet for lite. Markert usikkerhet er et signal om behov for fremtidig ekstra korrektur, eventuelt fra brukerens side.

Når usikkerheten dominerer er det bedre å ikke skrive ordet ut, men erstatte usikre bokstaver med .. eller ??: Vi skal ikke gjette !

2.17 **Komma / punktum**

- Normalt brukes originalens egen tegnsetting. En del skrivere bruker f.eks. kolon : eller semikolon ; i stedet for punktum ved avslutning av setninger.
- Det kan tillates å erstatte skriverens tegn for setningstopp med et punktum. Forutsetningen er konsekvent bruk og opplysning til leseren.

2.18 **ß**

"Tysk s", ß, har en tvetydig tolkning som s eller ss. Bokstaven bør derfor skrives med symbolet ß, og ikke omskrives til moderne s/ss.

2.19 **Ligaturer og tvetydige bokstaver**

- d / dt   Når streken på d-en krysser hovedstaven og går ned på linjen igjen, skrives det som dt. Dersom streken krysser hovedstaven i øvre del, og ikke fortsetter nedover, skrives det som d.
- sch   Når sh tilsvarer lyden sch (dvs. sk) skrives sch. I mange tilfeller er imidlertid c synlig som et lite hakk eller bue på streken mellom s og h.
- sk/sck   I en del tilfeller kan c foran k være synlig som et lite hakk eller bue på streken mellom s og k. Det er nødvendig å vurdere den enkelte skriver om han generelt mener c mellom s og k. Vurdering av skriverens praksis avgjør hvordan han generelt skal avskrives i tilfeller hvor c er mindre synlig, men åpenbart del av skriverens praksis.
- ij / y   Bokstaven "y" kan leses på to måter, som dobbel ii (ij) og som y, varierende etter hvilken y - eller i-lyd den representerer (y / ij).
- i / j   Bokstavene i og j brukes gjerne om hverandre. De skal skrives som i originalen, uansett hvordan de lydmessig skal leses.
- u / v   Bokstavene u og v brukes gjerne om hverandre. De skal skrives som i originalen, uansett hvordan de lydmessig skal leses.

2.20 **Tvetydig skrivemåte**

Et ord eller navn kan ha en vanlig skrivemåte. Når manuskriptet viser et tydelig avvik skal avviket brukes i transkripsjonen. Dersom bokstaven er tvetydig velger man det alternativet som i den aktuelle perioden er "normalt". Dersom avviket er tydelig, men kan få leseren til å tro at det må være feil, markeres ordet med ett utropstegn (!) for å vise at "det står faktisk slik". Se pkt. 2.8.

2.21 **Tødler over e (i forbindelse med oe/eo)**

Tødlene kan ha språklig betydning, og vi bør markerer dem med tødler: ë

2.22 **Sammensatte ord med lang avstand mellom ordene**

Disse skrives som ett ord: Orcken øhe skriver vi altså Orckenøhe, barn født skrives barnfødt dersom det er åpenbart at ordene har slik sammenheng.

I det følgende er tegnene avskrivners innsatte kommentarer og parentesene hindrer at leseren får problem med å skille mellom avskrivners og originalens tegn:

- (!) Utropstegn i parentes betyr "der står faktisk slik" og markerer et overraskende tekstbilde i originalen.
- (!!) To utropstegn i parentes betyr "der står faktisk slik, men det er **feil**" (eller noe mangler).
- (?) Spørsmålstegn i parentes betyr "jeg er ikke helt sikker på at ordet er riktig lest".

Følgende tegn innsettes uten at det er behov for å bruke parenteser:

- @ Mellom to versjoner av et ord, markerer to tolkninger.
- .. En til tre prikker markerer uleste bokstaver. Inne i ord kan alternativt brukes spørsmålstegn uten parentes for å markere uleste bokstaver.

3. Avskriftsmal

Formål med transkripsjonen bør avgjøre hvilken mal som velges. Vurder om avskriften skal brukes til vitenskapelige formål, datamessig etterbehandling, produksjon av registre, rettslig bruk, internett-publisering eller kun til informasjon for en bruker.

Det har stor betydning om teksten kun skal fungere som en sammenhengende tekst, som et register, eller som en base med en-type-innføringer (som f.eks. borgerboken) hvor hver innføring ved videre behandling skal kunne fungere som en separat innførsel, kanskje med noen opplysninger (f.eks. dato) felles med en annen innførsel.

De ulike formål kan stille ekstra krav til hvordan transkripsjonen skal utformes og hvilke konvensjoner som skal benyttes. Men uavhengig av avskriftens formål skal en avskrift ved Bergen Byarkiv alltid oppfylle målsettingen i pkt. 1.

3.1 Tabeller i tekstbehandling, regneark eller database. Tekst uten tabell.

- Med formål kun å produsere et register benyttes tabell i Excel eller bedre et databaseprogram, f.eks. Access. (NB Det er lett å ødelegge en Excel-fil ved feil sortering av en kolonne, uten at de andre kolonnene følger med i endringene.)

Dette forenkler produksjon av ulike register-varianter fra samme fil og gjør det også mulig å lage tabeller som kan sorteres i de ulike kolonnene.

- Med formål kun å tilgjengeliggjøre en tekst-kilde (ikke register) på internett lages transkripsjonen i et vanlig tekstbehandlingsprogram (MS-Word). Dersom oppsettet i originalen tilsier det kan teksten settes inn i en enkel tabell. Ellers er tabell ikke nødvendig.

Ved avskrifter av tekst-kilder til ikke-vitenskapelig formål, f.eks. allmenn publisering eller eller til opplysning for private, vil det normalt ikke være nødvendig å bruke tabell.

- Ved transkripsjon for vitenskapelige publiseringsformål skal det brukes et ordinært tekst-behandlingsprogram (MS-Word). Ved avskrift skal det brukes en enkel tabell for å lette maskinell omkodning av transkripsjonen. Her må alltid oppsettet diskuteres med de som skal videre-behandle avskriften. Nedenfor følger eksempel fra avskriften av Bergen borgerbok:

- En folioside representeres ved en 2 X 2 tabell. Kolonnebredden kan variere. Tabellen skal ha to kolonner X to rader.
- All tekst skal stå i venstre kolonne. Folionummereringen for høyre side plasseres i høyre kolonne i første rad, mens folionummereringen for venstre side plasseres i venstre kolonne i første rad.

Det må ved særskilte publiseringsformål undersøkes om bruken stiller særlige krav til den aktuelle transkripsjonen.

- Tomme sider skal markeres.
  - Dersom transkripsjonen benytter MS-Word med tabeller for hver side, skal også tomme sider ha en tabell. Den kan være liten. Størrelsen spiller ingen rolle.
  - Ved transkripsjon i fri tekst i MS-Word (uten tabell) markeres tomme sider ved innlegging av kommentar: F.eks. (Pagina 42-44 er ubeskrevet)

3.2 Nummerering av sider og folio

- Sidenummerering (paginering/foliering) i originalen skal synliggjøres i avskriften.
- Dersom originalen er paginert (d.v.s. har løpende sidetall på hver side) brukes sidetallet.
- Dersom sidene er folierte (d.v.s. har tall kun på hver andre side), brukes følgende system:
  - Tall på høyresidene markerer arket og nummereres med folionummer+a, mens venstre side nummereres med foregående folionummer+b.
  - Dersom folionummeret står på venstre side markerer folionummeret oppslaget. Siden markeres da med folionummer+a, mens høyre side nummereres med foregående folionummer+b.
  - Dersom avskriften skal formidles som pdf er det mulig bak folionummeret å sette inn sidetallet i pdf-filen i klamme (=egen merknad): eks: Folio 15a<s.153>.
- Noen sidenummer brukes ved feil flere ganger i originalen, eller sidetall er glemt. De skal nummereres på følgende måte:
  - Paginering: Siste vanlige pagina (sidetall) tillegges -1, første gjentatte sidetall tillegges -2. (F.eks. s. 73 blir s. 73-1, fulgt av 73-2 o.s.v.)
  - For paginerte sider med utelatte nummer brukes samme form som i forrige avsnitt, men med tillegget <unummerert>.
  - Foliering: Siste sidetall for folio (ark eller oppslag, f.eks. fol. 34) endrer form til fol. 34-1, med etterfølgende bokstav (34-1-a, 34-1-b). Følgende folio blir fol. 34-2, med etterfølgende bokstav (34-2-a, 34-2-b).
  - For folio som mangler nummerering: De nummereres med utgangspunkt i det siste folionummeret, samt påfølgende bokstaver i alfabetet c,d,e..osv. Eks.: 4 ark er uten nummerering mellom folio 31 og 33, mens folio 32 ikke finnes. Folio 31 nummereres da 31a og 31b som vanlig, mens de påfølgende sidene nummereres 31c, 31d, 31e osv. I tillegg merkes de <unummerert>, eks: 31c<unummerert>.

Dersom originalen ikke har nummerering av sidene skal avskriver i avskriften sette inn fortløpende sidennummer (paginering) for originalens sider. Sidetallet er her avskrivners merknad og skal derfor settes i klamme <s. 3> eller <side 3>. Når originalen har kun en side er innsetting av sidetall ikke nødvendig.

3.3 Eksempel på bruk av tabell i MS-Word:

Høyre side (med folio-nummerering som markerer arket, ikke oppslaget)

	Fol: 15a
All tekst står her Evt. tom side merkes slik: <blank side>	

Venstre side (med folio-nummerering som markerer arket, ikke oppslaget)

Fol: 15b	
All tekst står her Evt. tom side merkes slik: <blank side>	

3.4 Linjeskift og avsnitt

Det finnes to typer linjeskift:

Mykt linjeskift settes inn automatisk av programmet når teksten kommer til høyre marg. Det vil si at teksten fortsetter på neste linje. Vi kan også plassere mykt linjeskift der vi ønsker det ved å trykke Shift-Enter.

Hardt linjeskift settes inn ved å trykke linjeskifttasten (Enter) på tastaturet. Hardt linjeskift bryter teksten og lager avsnitt eller setter inn blanke linjer.

Forskjellen mellom myke og harde linjeskift er viktig når teksten skal redigeres. Myke linjeskift tilpasser seg teksten når den blir redigert, harde linjeskift gjør ikke det.

Det er to hovedmåter å sette opp brødteksten i en avskrift:

Ved å skrive linjen ut i avskriften som fortløpende tekst blir avskriften mer kompakt og tar mindre plass.

Ved å sett inn mykt linjeskift for å følge linjeskiftene i originalen vil avskriften ofte kreve mer plass. Til gjengjeld er dette en pedagogisk måte å utføre avskriften som gjør det lettere for en leser å kontrollere avskriften mot originalen. Det kan være meget nyttig og bør trolig velges dersom der ikke er avsatt ressurser til full korrektur av avskriften.

Avskriver må velge hvilken av de to metodene som er riktig for den aktuelle avskriften.

Ellers gjelder følgende:

- Bruk hardt linjeskift (= Enter) etter overskrifter.
- Bruk hardt linjeskift (= Enter) ved ny innførsel, dersom den enkelte innførsel i en original liste skal fungere som en helhet (f.eks. en ny borger-innførsel i borgerboken eller ny skattemyter i en skatteliste) eller som et avsnitt.
- Bruk mykt linjeskift (= Shift-Enter) ved linjeskift i en innførsel eller inne i et avsnitt, dvs. trykk Shift-Enter eller la tekstbehandlingen automatisk utføre linjeskiftet.
- Trykk på tegnet ¶ på menylinjen for å se om du har riktig bruk av mykt eller hardt linjeskift. Hardt linjeskift vises slik: ¶, mykt linjeskift vises ved en liten pil.
- I noen tilfeller kan originalen ha både vanlige avsnitt, og "halv-avsnitt" markert ved ekstra mellomrom inne i avsnittet. Det er ikke alltid klart når det er ment å markere et "halv-avsnitt" og når der kun er avstand uten betydning mellom setninger i teksten. Av hensyn til bedre lesbarhet kan "halv-avsnitt" omgjøres til avsnitt. Gjennomføringen av dette er basert på skjønn og er vanligvis avhengig av at innholdet viser at skriveren her har ment å markere en pause i lesingen.

3.5 Oppramsing eller tabell

Dersom originalen har opplysninger i tabellform bør også avskriften bruke tabellform.

Dersom originalen har oppramsinger inne i teksten er det et spørsmål om skjønn og lesbarhet om oppramsingen i transkripsjonen holdes i den tette teksten eller omgjøres til kolonne.

3.6 Uthevinger og understrekinger

Uthevinger i originalen bør overføres til transkripsjonen, f.eks. i form av kapiteler (store bokstaver).

Understreking o. l. bør overføres til transkripsjonen. Men vær oppmerksom på at understreking i gamle tekster oftere betyr overstryking og da skal behandles som det. Det er derfor viktig å tolke hva en gammel understreking betyr. Se pkt. 2.3.

4. Andre regler

- Det bør opplyses hvem som har utført transkripsjon (og eventuelt kontrollarbeid) og hvem som har finansiert arbeidet.
- Ved større arbeider er det viktig at prinsippene for transkripsjonen synliggjøres for brukerne.
- Det bør opplyses ved en transkripsjon i hvilken grad avskriften er kontrollert og/eller korrekturlest. Korrekturlesing er viktig for kvaliteten på transkripsjonen og bør alltid skje. Men prioriteringen av Bergen Byarkivs ressurser kan tilsi at full korrekturlesing likevel ikke alltid gjennomføres av Byarkivet. Det er viktig at brukeren får opplysning om kontrollnivået.
- Normalt skal all transkripsjon utført for eller av Bergen Byarkiv følge reglene i dette dokumentet. Erfaring viser likevel at ved enkelte transkripsjons-oppgaver er det behov for særlige tilpasninger av transkripsjons-praksis av hensyn til prosjektets formål (eksempel: transkripsjon av Bergen borgerbok). Da må det opplyses hvilke tilpasninger til reglene som er gjort.
- Ved utsending av en transkripsjon bør Bergen Byarkivs transkripsjons-regler alltid vedlegges transkripsjonene i større avskrift-prosjekter. Dersom det i transkripsjonen har vært nødvendig med tilpasning/utvidelse av transkripsjons-reglene av hensyn til det aktuelle prosjektet må oversikt over tilpasningene også følge transkripsjonen.

ALFABETER

a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. ll. m. n. o. p. q
r. s. t. u. v. w. x. y. z. a. ö

A. B. C. D. E. F. G. H. I. J. K. L. M
N. O. P. Q. R. S. T. U. V. W. X. Y. Z. a. ö

Alfabetet efter Terkel Kleve, De første Grunde 1785.

A b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v w x y z
A a B b C c D d E e F f G g H h I i J j K k L l M m N n O o P p Q q R r S s T t U u V v W w X x Y y Z z

Alfabet fra 19. Aarh. (Bærentzen & Co. 1839).

A B C D E F G H I
J K L M N O P Q R S
T U V W X Y Z a b
c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v w x y z

Etter A.E. Moldrup: Gotisk skrift, København 1940.

Bokstaver fra 1500-tallet. Små bokstaver.

a a a a b b b c c r s c h y f y f d d d e o r r e
f
g g g g g h h f i i j j k k k k k k k k
l l l m m n n o o o p p p p p p p p p p p p
s s s s s b y b b b s s s s s s s s s s s s s s s s
t h y f s t y f c t r u u u u u v v v v v v v v v v v v
x x x x x y y y y y z z z z æ æ æ æ ø ø ø

Etter E. Kroman: Skriftens historie i Danmark, Viborg 1970

Bokstavtyper fra 1600- og 1700-tallet. Små bokstaver.

a a b b b c r v c d d d e r u u n f g
f
g h h h h i i i j j j k k k k k k k k k k
l l l l l m m n n o o p p p p p p p p p p p p
s s s s s s t
v v v v v v v v v v v v x x y y z z æ æ ø ø ø ø

Etter Fin Michalsen: Slekten. Innføring i ættegransking.

t f f tt a a a A A A A
 v v v v v B B B B ftt A A A
 A A A A th y y y Y Y n o
 G G B B B B B B B B B B
 C C C C C C C C C C C C
 D D D D D D D D D D D D
 23 C C C C C C C C C C C C
 E E E E E E E E E E E E
 L L L L L L L L L L L L

Bogstavformer fra 1. Halvd. af 17. Aarh.

Etter Fin Michalsen: Slekten. Innføring i ættegransking.

Alfabeter og bokstavformer i dette heftet er hentet fra tidligere publikasjoner om gotisk skrift. Disse publikasjonene er nevnt i litteraturlisten.

De beste oppsettene av alfabet, forkortelser og tegn finner du i Knut Johannessens bok «Den glemte skriften».

Alle tekstprøver i veiledningen er hentet fra Bergen Byarkiv.

TRYKT GOTISK ALFABET

BOKSTAVER SOM LETT KAN

Det anbefales å lese sammenhengende sider i en trykt gotisk bok. Det er ofte nok trening for kilder med trykt gotisk skrift (kalt fraktur).

FORVEKSLES MED HVERANDRE

U a U a	A a
B b B b	B b
C c C c	C c
D d D d	D d
E e E e	E e
F f F f	F f
G g G g	G g
H h H h	H h
I i I i	I i
J j J j	J j
K k K k	K k
L l L l	L l
M m M m	M m
N n N n	N n
O o O o	O o
P p P p	P p
Q q Q q	Q q
R r R r	R r
S s S s	S s
T t T t	T t
U u U u	U u
V v V v	V v
W w W w	W w
X x X x	X x
Y y Y y	Y y
Z z Z z	Z z
Æ æ Æ æ	Æ æ
Ø ø Ø ø	Ø ø
Å å Å å	Å å

e	n	u	nn		
<i>n</i>	<i>n</i>	<i>u</i>	<i>nn</i>		
i	c				
<i>i</i>	<i>i</i>				
i	c	e	n	m	
<i>i</i>	<i>i</i>	<i>n</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	
h	ls	s	"tysk" s	f	
<i>h</i>	<i>ls</i>	<i>s</i>	<i>s</i>	<i>f</i>	
b	l	t	d	k	
<i>b</i>	<i>l</i>	<i>t</i>	<i>d</i>	<i>k</i>	
p	x	q			
<i>p</i>	<i>x</i>	<i>q</i>			
j ("i")	g	y	z		
<i>j</i>	<i>g</i>	<i>y</i>	<i>z</i>		
r	v				
<i>r</i>	<i>v</i>				
a	æ	o	ø		
<i>a</i>	<i>æ</i>	<i>o</i>	<i>ø</i>		
d	æ				
<i>d</i>	<i>æ</i>				